

## סימן מג

ב"ה יום ג' ח' טבת שנת ואת הברכה, שרה לבן במחוז קייב

לכבוד הרב הגאון וכו' בקש"ת מו"ה נפתלי צבי יהודא אב"ד ור"ם דק"ק וולאוין.

**באתי** לפני הדרת כבוד תורתו לשאל מפיו המפיק תבונה שאלה בדבר ה' זו הלכה, והיא למעשה, ובעצם חכמתו יוליא דת גאמנה, וחאת היא. אשה אחת חסודה על איסור נדה ופעמים רבות חטאה במעל ובעלה כמיה, אך כעת עבר עליה רוח טהרה ונתעורר חפץ בקרבה לטובל מגיעולה במים טהורים, אך לא ברגש קדש, כי ממציא אס חטאת יוליא בת בושת לחרפה לה לטובל בלילה עת טבילת נשים רבות הכשרות, אך אם יותר לה לטובל ביום עת אשר אין נשים בבית המרחץ, או תשומר דת הטבילה כאשר יתכן לו עליה, וספרה וטבלה יום ח' לספירתה, ואם לא נחיר לה אזי תוסיף לחטוא כימים עברו [ואולי גם בושת חטאה עד הנה תכסה פניה כי ידוע כי עד כה עברה וחטאה בטומאתה ולא פסק מאחיה אורח כנשים]:

**והנה** כתב מפורש יוליא מפי כל הפוסקים ודברי הגמ' על לשונם כי אף ביום ח' או ט' לספירתה אסורה לטובל ביום גזרה משום סרך בזה, אך באשה הזאת יש לחקור אם מותר לב"ד להחיר לה לטובל ביום ותחטא חטא קל למען שלא תבוא לחטוא חטא כרת החמור, או אף חוב מוטל על הב"ד להחיר לה לטובל ביום, כיון שידוע מחזקת טומאתה שבאס לא תטבול ביום לא תטבול כלל ותתחיל באיסור, ואף את בעלה תטמא ותכרות ימיו, והוא הוה קלת כלאוס (ע' תוס' שבת ד"ד א') ואם תטבול ביום ותטמא מטומאתה או בעלה יהיה נקי מפשע ולא תשא היא עליו ועליה חטא כרת החמור, אך עלה רביע איסור דרבנן שעברה על גזרתן:

**והנה** אנכי קט השכל בתחלה אשא מדברותי לאסור להסרה מדרך ה' לפרוץ גדר שגדרו חז"ל בעצת חכמתם הקדושה, וכה דברי. ידוע שהעמידו חז"ל דבריהם וגורתם אף במקום מ"ע דכתיבא בתורה (עיי' ר"ה כ"ט ב' וסוכה מ"ב ב' ויעיין תרי"ר פ"ק דברכות) ואף במקום מ"ע דקרת כמ"ס ביבמות ז' ערל הוא ואיזמל, והרי ארז"ל בסנהדרין (פ"ח ב') חומר בדברי סופרים מבידברי תורה, וכן בירושלמי ברכות (פ"א ה"ד) [אך שם מייירי דר"ם המפרשים דברי תורה] והרי מלני דלא חששו חז"ל לתקנת הפוסקים יעיי' ב"ק (דס"א ה') אבל בשאר שני שבוע הלעיטוה לרשע וימות, וכל מי שעובר בשאט נפש על איזה דבר מזה ה"ז בכלל ארור אשר לא יקיים, יעיי' ברמב"ן עה"ת שם, (ובבכורות ז' ב' הבא לקבל דברי חכמות חז"ל אין מקבלין אותו כו' אפילו דקדוק אחד מר"ם ופי' חומרא מדרבנן), וגם מלאנו בכזה מפורש ברמ"א יו"ד (ס' של"ד ס"א) בהגה ומגדן למי שהוא חייב נדוי ואפילו יש לחוש שעי"ז יאל לתרבות רעה אין לחוש בכך, והרי ק"ו הוא מה לעגוש העבר כבר, כ"ש שלא להחיר לכתחלה עבור על איסור דרבנן, וכמ"ס הרדב"י (ס' קפ"ז) בפירוש, וביו"ד (ס' ר"ט ס"ו) אבל אם נשבע לעבור מל"ת אפילו היא דרבנן לא חלה עליה שבועה, ויעיין בתשובת ר"י אבן מיגאש (ס' קמ"ח) ויעיין במשגל"מ הל' מלוה (פ"ד ה"ב) שהביא דף לדעת האומרים שחלה שבועה מ"מ לא יעבור על איסור דרבנן אף שעי"ז יקיים השבועה דמן התורה היא וכ"ש הכא שאפשר לקיים המ"ע דאורייתא ולא תעבור על שום איסור דרבנן, אך זדון לבה הציאה לעבור עליו, וגם שיש לחוש שנקיים אחרות תדמינה לטובל ביום, אם נחיר לה, ובזה לא שייך לומר אחזקו אינשי ברכשי לא מחזקין כמ"ס המ"מ הל' אישות (פ"א ה"ד) בפרט בדור הזה, וגם שאינך נשי יטעו לחשוב שבהסיר יאל הרב, ובעקדה שער כ' פ' וירא האריך בכזה, וכתב וכבר נתחבטתי הפ"ע ע"ז אודות נשים הקדשות שהיה איסורן רופף כו' אלא שכבר יאותו כו' כי אמרו כיון שמגילות הרוקנים או הסכלים מחטא איסור א"א החמור או מסכנת הנכריות

מוטב שיעברו על לאו זה משיבואו לידי איסור בקילה כו' ואני דנתי כו' והסברתי להם שהחטא הגדול אשר יעבור עליו איש איש מבית ישראל בסתר ישאל לדעת הרבים, וברשות ב"ד חטאת יחיד הוא כו' אמנם חטא הקטן כשיסבמו עליו דעת הרבים והדעת נהנה בבתי דיניהם שלא לחכות בו הנה הוא זמה ועון פלילי וחטאת הקהל כולו כו' ישרפו או יסקלו חמאים האלה בנפשותם משתעקר חיות אחת מהתורה בהסכמת הרבים כו' עיי"ש:

**אך** עתה אנהה לדבר דבר דבור על אופן אשר ע"י יסוב היסור לזה להגיל ע"י איסור קל בדרבנן אשה ובעלה מאיסור כרת החמור, בכל פעם זיקתם וטולא אסורים בכשרות, וזהו דכל מה שהבאנו לא נאמר רק באיסור לאו, או שאר איסור דאורייתא במקום איסור תורה שבכרת ובמיתה [וכמ"ס המשגל"מ הל' תרומות (פ"ג ה"י) מובא בנז"ת חז"ל ע"ס ס"ז] או אף באיסור וגזרה דרבנן במקום מ"ע דאורייתא, ואך בשב ואל תעשה, משא"כ כאן שבאס לא יחירו לה לעשות רלוונה, תעבור בקום ועשה על ל"ת שבכרת היא ובעלה, יעיי' תוס' שבועות (ל' ב') תוס' ד"ה אבל שכ' ועי' דכשעשון איסור על ידו לא מיקרי שוא"ת ה"ז כאל שאר נשים רואה לטובל רק ביום [ומגאמנה ובושתה לטובל בין שאר נשים] ולא תעבור על שום איסור מה"ת ואף דרבנן בגופה של מלוה, רק תחטא באשר לא תשמע גזרת חז"ל שלא לטובל ביום, ואם הב"ד לא יחירו לה אזי תעבור היא והוא בכל עת זיקתה לבעלה בקום ועשה על ל"ת שבכרת, א"כ הדבר דומה שעי"ז ב"ד תחטא באיסור החמור הזה, אף שבאמת יכולה לעשות כרת וכבר מ"מ בבואת שיגרה גבר עליה וידעיין מחזקתה עד כה שבודאי תעבור על איסור כרת, י"ל שחוב על ב"ד לחוש להתקנתה להגילה מאיסור החמור שבכרת ע"י איסור קל [עיי' פיה"מ להרמב"ם מע"ש (פ"ה מ"א) בד"א בשני שביעות ואין לנו לעשות תקנה לגזן שלא יבוא לידי מכשול לפי שיעון הגולנות יותר גדול וכל זה דבר אמת, הרי דוקא שם לפי שיעון הגולנות יותר גדול אבל בשוין ובש"כ אם רואה לעבור על איסור קטן חוששין אלו לתקנתו להגילו מגדול ממנו], וכמ"ס הרמ"א בזה"ע סי"ג ס"א, ויש להקל במופקדת לזנות כדי שיהא בעלה משמרה, ויעיי' בנז"ת סל"ד בזה"ע, ואף לפמ"ס הטוב"ת שם (ס' ל"ז) לפרש דעת הרמ"א מ"מ כאן יש טפי להקל, דלא דמי הא לגזרת מניקת ומעוברת חבירו דהתם אשמוכוהו אקרא (ויעיי' בימות מ"ב) משא"כ כאן ובוה"ז דסופרת ז' נקיים אחר ה' ימים שראתה, ואף אם תטבול ביום ז' אין בזה איסור דאורייתא, והוי גזרה לגזרה, ודאי יש להחיר [ועוד יש לחלק מהתם להבא ולוסף טעמא דהיתרא כמ"ס להלן] ואף כאן ברובה לשוב בדרך טובים, יש לתת יד לפושעים ולפשוט ימין לקבל שבים, כמדת הבו"ס, וכמו שאחז"ל (סוטה דמ"ז וסנהדרין ק"ו) לעולם תהא שאל דוהה יומין מקרבת לא כאלישע, ומלאנו שחקנו חז"ל תקנה להקל לשוב כמו בב"ק ז"ד ז"ה, וה"ז כאן אפשר שחז"ל תטבול ביום ותרחיץ את גיעולה להטמא מטומאתה, יתעורר רוח טהרה נקי כי תטבול אחר זמן פעם אחרת בלילה ככח, כיון שאין אנו יכולין עתה שיקיים הדבר בתקונו ובהלכתו, וכמ"ס בסוטה (מ"ח ע"א) א"ר יוסף זמרי גברי ועני נשי פריזותא זמרי נשי ועני גברי כאש בגזרת למי"מ לבטולי הא מקמי הא (ופרש"י) אם אין שומעין לבטל שניהם כו' דשם אין לומר דפי' אם זמרי נשי ועני גברי יתקנו שיזמרו גברי ויענו נשי דכזאת לא יעשה כיון דחדא מין עבירה היא, רק זאת חמורה מאחרת והוי כמו איסור לאו ואיסור כרת] וכמ"ס לעיל) ובע"ז (דט"ו א') של בית ר' היו מקריבין שור של פסס ביום אידס חסר ד' רבבן שאין מקריבין כו' ר' מיעקב בעי וסבר יעקב ואחי פורתא פורתא, ה"ז פורתא פורתא פטל פורתא ובעלה מאיסור כרת עכ"פ, ואולי אחר זמן תבוא לטבול בלילה כרת הישר, ולא דמי כלל למ"ס (בס' של"ד) שהרמ"א (שפסק בס' שכ"ח סי' כדעת הרשב"א) פסק ואפילו יש לחוש שעי"ז יאל לתרבות רעה אין לחוש בכך, דשם לא איתחוק לזה וספק הוא אם יאל חלילה, או לא, דחשוד לרבנן אינו חשוד לדאורייתא וכמ"ס יש לחוש, משא"כ כאן דנתחוקה לעבור על האיסור החמור הלז וכן בעלה, בזה י"ל דמודה דמגילין אותו באיסור קל דרבנן אפילו בעוברים בפשיעה (יעיי' בפמ"ג במ"א סק"ה בשם א"ר) ואף בלא חלוק

חלוק זה, ל"ד כלל, דנדוי מלות ב"ד היא וגו' לכלל ישראל, שבאם לא יעשנו החוטאים יפתחו וינתקו רסן התורה גם אחרים ויתרבה החמס והגיוף הלילה, ובכזה ב"ד מרין ועושין לזכר שעה אף שלא עפ"י התורה (כמ"ש הרמב"ם הל' ממרים פ"ב הל' ד' ופ"ג הל' ובס' ש"ד ס"ו ובש"ך סק"ט) ובאמת הע"ז חולק גם שם, ואף הרדב"ז (בס' קפ"ו) כ' שלריך להיות מתון בדברים כאלה, ואין כל האנשים, ואין כל העצירות שוים כי יעש"ש, ועוד כ' שם לסבור, שבזה שאמר שלא לתרבות רעה אם יעשהו, כיון שהוליא מפיו, וסופו לעשות כן, אף אם לא יסרהו יע"ש היטב, משא"כ כאן ובענינים כאלה ודאי מזליין מן החמור ע"י הקל, ולבד מכל אלה יש להתבונן ולחלק דל"ד כלל לס' של"ד וס' ש"ו וסכ"ה וס' י"ג דכאן שפיר יש לומר חטא חטא קל בשביל שחובה ולא חטא בעלמך חטא חמור [לבד שלא יחטא ע"י שזכר כלל הוא בעלה] ולה בעלמה, ודאי מותר לכ"ע לחטוא חטא קל להמלט ולעמוד על נפשה שלא תכרת אם זה נפלה ברשת יורה (וכמו שב' באה"ע ס' כ"ג בשם ס"ח יעוין ב"ש שם) ואף הבש"א (שכסיומן ש"ו) הג"ל מורה בזה, יעוין בהגהות הרי"ף פ"ד דשבת (מובא במ"א שם ס"ק כ"ט) שז' ואולי נחלק דשאינה דגם הוא וזכרה בעלמה במלוא ההיא של רבים וכמ"ש במנחות (דמ"א ח') ובי אומרים לו לאדם עמוד וחטא בשביל שחובה, עמוד וחטא בחטאת בשביל שחובה בחטאת אחרת, ובדאי מילתא, חטא בשבת כדי שחובה בשבת אחרת, הרי לפנינו דסתמא דגמ' שקלא וטריא וסברה דחטא בעלמך בשביל שחובה בעלמך קאמרין, שוב מלאתי דבר חדש בתוספתא דחלה פ"א מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה יעשה קבין ואל יעשה בטומאה, ר"ע אומר יעשה בטומאה ואל יעשה קבין שבס' שקורא על הטהרה כך קורא על הטומאה ע"ז קורא חלה לבס', וע"ז קורא חלה לבס' חל קבין אין בהם חלק לבס', אמרו לפני ר"ע אין אומרים לו לאדם עמוד וחטא בשביל שחובה [וגרסא דעל פומא דין רגיל ר' יוחנן למותיב דין בש"ס בפשיטתא] והלכה זו במשנה (פ"ב דחלה מ"ג) ויע"ש בפיה"מ שפסק דאין הלכה כר"ע, וכן הרע"ב פסק כן, אך הרמב"ם בספרו יד החזקה שכל ידיו וכתב בה' ביכורים (פ"ה ה"א) היה בינו וזין המים יתר על ד' מילין יעשה בטומאה ויפרוש חלה טמאה, והיא כדעת ר"ע [וכן מלוי לו במכות (פ"ג מט"ו), דבפיה"מ כתב ואין הלכה כר' חנינא, ובפ"ז ה"ו ה' סנהדרין פסק כר"ח ע"י תוס' יו"ט שם] ויעוין בב"י יו"ד (ס' רנ"ד) שכתב דעיקר והלכה כמ"ש בס' היד (אחצלה מדוע לא שם בעה"מ עין משפט עין עיונו על הלכה זו ברמב"ם והשמיט על המשנה הזאת כיון משפטו, ואחצלה על הכ"מ שלא העיר מהמשנה כלל דפסק כר"ע נגד חכמים ודלא כמ"ש בפיה"מ, וגם לא הערה מקור הלכה זו, דמ"ש לעור והרובע לא מוכח שם, רק שיעור דאינו יכול דיותר מזה א"ל להעיריח אבל אם אז יעשה קבין או בטומאה אינו מבוחר שם כלל) וגרסא דעטם פסק הלכתו, הוא כיון דחיון בתוספתא דעת פלוגתתן דהיא אי אמרינן חטא בשביל שחובה, דר"ע סובר דאמרין כן וחכמים פליגי עליה, איכ' לפי מה שמלא במנחות שם לפוס חירון עמוד וחטא בעלמך בשביל שחובה בעלמך בדבר אחד, והרמב"ם פסק באמת כברייתא דהתם בה' תמידין ומוספין (פ"ח ה"ג) וכן בה' שבת (פ"ט ה"ה) שכן והדבוק פת בתור וזכר מותר לו לרדוהה והמ"מ שם כתב דכ"ס הדבוק במזיד (יעוין בתוס' שבת (ד"ד ע"א) ד"ה וי' וכן בערוכין ל"ב בחילוקם שם ובמ"א ס' רנ"ד ס"ק כ"א) ולכן גם בחלה פסק כדעה זו דאמרין חטא בשביל שחובה והוא כר"ע:

היא תחפון לעבור על איסור דרבנן, ואם תצבור ותחטא לא תזכה בשום מלוא, ולא תגלל מחטא אשר בל"ז תפסע בו בהכרח, רק הכל ברלוהה וחפץ עשוהה ובכוחות לא מתירין לעבור מקודם על איסור דרבנן כדי שלא תחטא ברלוהה על איסור דאורייתא (והא דס' כ"ג י"ל דהתם בשכבר ילרו תקפו בערוה שילרו של אדם מחמתו וא"ל להגיל א"ע בל"ז וכן (בס' י"ג) י"ל כן בלרוף מ"ש הנו"ב שהבאנו לעיל), מ"מ כאן יש להקל ולהתיר לה מטעמן דלעיל, דאף אם נחמיר בשאר איסור וגורר דרבנן הוא דווקא בגורר שגורה בב"ד הגדול במנין, ואסמכיהו אלאו דלא תסור ובטהרת אשה, כגון באשה הרולה לטבול בחליהה במעט המקפיד עליו, או במקרה חסרה מ' סאה, שגפלו בתוכה ג' לוגין מים שאובין, ואם לאו לא תצטיל כלל, בכזה אפשר באמת אין מתירין דגורה מוסכמה היא, ואית בהו לאו דלא תסור, לבד שיש לחלק דבחליהה ובמקרה שהוא בגוף המלוא כגון דין חמורה לן, ובזה יש לומר אינו ראוי מדרבנן אינו ראוי מן התורה (יעוין תוס' סוכה ט' ובמשל"מ ה' תרומות פ"ז ה"א ור' נערה בתולה פ"א ה"ה ובהקדמה כוללת להפמ"ג ובאחרונים) משא"כ כאן, דאינו בגוף עשיית המלוא היא רק גורה בזמן (יעוין או"ח ס' רס"ט במ"א סק"א) וכן משמע בב"מ חילוקים בין זמן לגוף הדבר) וגם גורה קילא היא דלא נגורה במנין (יעוין רש"י שבת ג' ב' דרית הפת שבות היא ונגורה במנין כ' לא בטלו גורחם), ואיפלגו בה רב ור' יוחנן, ואף אחר כ' הדר ביה רב מלאנו דמלאה סבה הקילו בה כגון אחקין רב אידי כגורר למטבול ביממא דתמיא כ' ראב"י כ' ר"י כ' רבא כ' א"ל רבא ולאביי מדדי האידנא כ' יע"ש בגמ' תוס', הרי דלכתלה הסכימו להתיר לטבול ביום לכל נשי העיר מפני איזה סיבה ושעת הדחק ותקנה קרו לה, והוא שלא יבטלו ממלות פו"ר וכמו שמצינו בריש נדה (דף ג' ע"ט) עשה סייג לדברך כ' א"ל א"כ בטלת בנות ישראל מפו"ר, וכן הקילו הפוסקים בזה דאם עברה ועברה א"ל כלל אף עבילה פעם אחרת (יעוין יו"ד ס' קל"ז), ולכן באשה כזאת דיורה חלבה וזכרה לטבול בקום ועשה על איסור כרת היא ובעלה, וכבר זה נתחזקו להתפחות לו, אין לך שעת הדחק גדול מזה ולכן ודאי יש להתיר בזה להגיל אותה וכ"כ בעלה האנוס קלת מאיסור כרת [ומשום שאר נשים שתעשינה כמות ודאי אין להחמיר כי זהו גופא גזרת חז"ל בשרשה משום סרך שאר נשים וכמ"ש הרמב"ם ה' איסורי ביאה (פ"ד ה"ז) שאם תטבול ביום יטעו ותבא נדה אחרת לטבול בשביעי, ומצינו שהקילו חכמינו בזה מפני איזה דחק, ולכן גם בזה יש להקל, וכזאת לא תאמר שהיא תחטא חטא כרת החמור ותחטא חטא בעלה, כדי שלא יבואו איזו נשים לטעות באיזה פעם ותבאנה ליד חטא, בפרט לפמ"ש הרמ"א (ס' קל"ז ס"ח) גורה רחוקה היא, ואף כי יודע כי רק לזאת התעודה החירו ולא לאחרת, ולכן לא תחפון אשה אחרת להתדמות לה] כה ישפטו רוח שכלי הקטן ואת כל דברי הגנאי לפני רוס כבוד תורתו ואבקש ואחמך מלפני הוד תבונתו כי ישים פינו הבדלה עליהם אם כנים הם ובגדול ענותנותו יתן אומר השב במכתב יד קדשו כפי אשר יעלה בים שכלו הך והטהור לעמא או לטהר לרחק או לקרב, מרחוק לקרוב לה' ולתורתו, לשמחתו מול תמונת קדשו ובעינים מוחלות ובידים פרושות אחכה לתשובתו הרמה לשואל כענין המכבדו כערכו:

משה מאראשמשאנקי ב"א הרב דקרעמענשטוב  
נבר הגר"ח כהן ראפאפארט.

## סימן מד

ב"ח, ג' א"ח העצרת תר"ט, וזלאוין.

בבזר חרב מו"ה משה מאראשמשאנקי נ"י.

הן זה ירחים עברו אשר הגיעני מכתבו בהלצה של שאלת חכם וגם חלי תשובה, בדבר אשה שלא טבלה לגדוהה זמן הרבה, וגם לא פרשה עלמה מבעלה, ועתה באה לבקש להסיר לה לטבול ביום שמיני, כי בושא לטבול בלילה בחוך עבילת הרבה נשים, ואם

כלל הדבר שבכוחות ודאי מתירין לה לעבור על חטא קל דרבנן כדי שלא תפסע ע"י עלה יורה המלכסה, באיסור כרת החמור בעלמה (וכמש"כ לעיל חס' חסידים לבד שחובה את בעלה, שאם תטבול ביום, אזי יהיה נקי משום חטא, אך אחרי כ"ז אף אם נאמר דחטא דחטא בשביל שחובה היא רק אם נסובבה סבה אשר ע"כ יחטא איזה חטא (כמו ד' דשבת ד') או יעשה דבר שלא כרת הגבון כמו במנחות ואם יחטא יעשה איזה מלוא המוטלת עליו, אבל בגירון דידן דאין מי שיכריחנה [על פי התורה] שתחטא שום חטא בעולם דיכולה לקיים מלות ה' כהלכתה וכתקנתה, רק

דבשלמא אם היה איסור קל שלא מזד חשש אחרים שפיר נימא דמוטב דתעבור על איסור קל ולא תבא לידי חמורה, אבל זה האיסור קל אינו אלא משום חשש שאחרים יכשלו בה וקלקול הרבים אין לנו רשות להחיר בשביל תקנתה של אשה זו ולא דמי למה שהקילו חז"ל בשביל איזו היצה ואונס דהתם הכל יודעים ההכה שבוה המקום וכולהו נשי דאיתו מקום טבלי ביממא דתמניא ושוב אין כאן חשש, משא"כ בג"ד דכולהו טבלי בליל ז' וכי חזא שאשה זו טובלת ביום והתירו לה יאמרו דמותר לטבול ביום שביעי ג"כ שהרי לאו כ"ע ידעי דאשה זו משונה מחברותיה ובושה לטבול בלילה, ותו דאחר שהדבר חלוי בדעתה ורלוונה יהיו שארי נשים ג"כ אומרות כן, ע"כ אין הדבר ברור אללי, הכלל דלהחיר איסור בשביל איסור נריך להיות מתוך הרבה, וכמו רפואת הגוף שאם רואה הרופא דישו של אדם כואב הרבה, פעם מחליט לחתוך אותה כדי שלא יתמשך הכאב הלאה בחלל הגוף ויסתכן, ופעם מחליט דמוטב לסבול הכאב ולא להפסיד היד, ודבר זה אינו נעשה כ"א בישוב דעת אחיה רופאים יחד דשני הגדרים מסוכנים, כך רפואת הנפש המקולקל בזה האופן נריך ישוב הרבה עם איזה דעות ב"א גדולי תורה ובקרבם אלהים ישפט שלא לית לידי חורבה ח"ו וה' יעמידני על קרן אורה:

נפתלי צבי יהודא ברלין.

## סימן מה

**ורשאיילנא** קדמוי בא' שטולד לו בן, וגדר להפריש דבר קאוב בכל שבוע עד ח"י שנים, ואחר שיתקבץ כל המופרש יקנה בזה הס"ך ס"ת, והנה כאשר עברו ב' שנים ומחלה ונתקבל ביור סך י"ו ר"כ מת הילד ובא בשאלה אם עדיין מחויב להקים נדרו, ואם ראוי לשנות על קניית ספרים אחרים, וה' יאיר עיני: **ו**הנהגת הרמ"א יו"ד סר"כ אבל אם פירש דבריו כגון מי שנדר ואמר אם יחיה פלוני החולה כו' אז חתן כך וכך ללדקה אם מת אותו פלוני פטור מנדרו כו' וכש"כ האומר חתן סלע ללדקה כדי שיחיה בני ואם לא יחיה לא חתן אע"ג דעובד ע"מ לקבל פרס מ"מ פטור אם לא יחיה עכ"ל, ואם נפרש שלא בא הרמ"א במש"כ וכש"כ האומר כו' אלא ללמדו שהוא ש"כ במה שפירש תנאי אם לא יחיה לא חתן, היה להרמ"א לכתוב בקצור וכש"כ אם אחר בפ' אם לא יחיה לא חתן, ויהא קאי על מש"כ תחלה אם יחיה פלוני כו' אלא שלא כפל תנאו, וע"ז הלשון עלמנו היה לו לסיים וכש"כ כשכפל תנאו, אלא אגב מלמדנו באומר כדי שיחיה בני ולא בלשון יחיה בני הוא חייב באמת לשלם נדרו אפילו מת הבן, אם לא שפירש ואמר אם לא יחיה לא חתן, אבל בלא פירש אע"ג שאמר כדי שיחיה בני מסתמא אינו עובד ע"מ לק"פ היינו אם לא יחיה ולא יקבל זה הפרס, ולא יחיה זה הבן, אלא שנותן בתקנתו שבזכות יחיה הבן, וכ"כ הרא"ש תענית (פ"א ס"ו) בזה"ל, וגרסא דה"ה גמי אם מת החולה דכיון דקבל עליו תענית סתם ולא התנה דעתו היה אקבלה זו מתוך שקבל עליו תענית הללו תהיה מקובלת תפלתו שיתפלל על החולה ועל הגרה עכ"ל, ור"ל מש"ה אפילו לא נתקבל תפלתו, מ"מ נדרו נדר מזה, ואינו (רואה) דומה לחולה נדרו בדבר כהא דחתן בנדרים (דף ס"ה) קונס שאני נכנס לבית זה שהכלב רע בתוכו א"ל מת הכלב כו' ה"ז מותר, וקו"ל ביו"ד (ס' רל"ב) שהוא כחולה נדרו בדבר וא"ל התרה אע"ג שלא התנה מ"מ הוי כאלו פירש שטורד ע"ז התנאי דשאי התם שאין בנדרו שום מזה ורק בשביל אותו טעם נדר, מש"ה בטל הטעם בטל הנדר, משא"כ בנדר מזה, הרי גם בל"ז הטעם איכא מזה בנדרו, אלא שלא הגיע לעשות מזה זו כי אם בשביל הגרה אבל אחר שהגיע למזה זו בתקנתו שיהא לתועלת שוב אין לנו לחשוב שהוא עובד ע"מ לקבל פרס היינו שיהא לתועלת ואם לא אינו חפץ בנדרו, אלא מסתמא הוא עובד בכל אופן, אם לא שאמר בפ' אם לא יחיה הבן לא חתן אז לא אסתעב, ולשון הרמ"א חתן סלע זו ללדקה כדי שיחיה בני, מלמדנו זה הדין מלשון הברייתא הידוע במס' ר"ה (דף ד') האומר סלע זו ללדקה בשביל שיחיה בני ה"ז נריך גמור, ומפרש בגמ' שם הא בישאל שאלו חור בו

ואם לא נתיר לה תהנוג כמו עד עתה, והנה מעכ"ת כ"י הרחיב בדברים ודמיונות נטות לכל נד אם יש להקל באזה דבר כדי שלא יבאו לידי חמורות, ואתי מרחוק לשאול דעת הקלה, ולא אכחד ממע"כ כי מראש ראות העיני בתלה נפשי מלהשיב דבר, כי אף שמלטי באזה מקומות שהחירו חז"ל כדי להשיב בנים שובבים, ולמדו מדעת תורה דאיתא במס' חולין (דף ה') מקבלין קרבנות מפושעי ישראל שיחזרו בתשובה, והוא טעם על הדבר דאע"ג דכתיב וזה רבועי הועבה, והעובר עבירה אחת בידון ה"ז רשע ופסול לעדות דכתיב אל תשת רשע עד, מ"מ מקבלין מיניה קרבן כדי שיחזרו בתשובה, וכ"כ הרמב"ם הטעם בה' מעה"ק פ"ג, ואפילו תחלת מקבלין על עבירה שאינו עובר עליה במזיד, מ"מ על אותה עבירה שהוא מומר בה אין מקבלין תחלת אפי' בשעה שרואה להביא כפרה על שגג באותה שעה, ומבקש כפרה ע"ז הפעם שהרי בל"ז אין תחלת מכפר, כדאיתא (דף ו') דאין תחלת מכפר אלא באומר יכפר עלי תחלתי, מ"מ אין מקבלין ממנו משום דבאותה עבירה שהוא רש בה הוא בחוקתו שאע"ג דבאותה שעה רואה כפרה ע"ז תחלת שבה לידו בשוגג, מ"מ לא ישוב ממנה, וה"ז בנידון דידן שנעשו האיש והאשה מומרים לאיסור נדה, שוב אין נאמנות בדבריה שתשומר נדה בהסיר הבושה ממנה, דכל"ס מחר תאמר שלא תוכל לטבול מפני ד"א, וגם אם אפי' היא תרלה לשמור נדה, מי יבטיח לנו שהבעל יהא יושב ומשמר עד שתטהר והיא לא תתקוטט עמו מפני זה האיסור שכבר הורגלה בזה, ע"כ אין כדאי לדבר בפשרות עמה אם לא שיבואו הוא ובעלה ויקבלו תשובה על העבר ושמירה על להבא בלי שום תנאי והוא רחום יכפר עין:

**ב**ר זאת חשבתי למשפט שלא לענות כלל על הקלקלה, אמנם המסובל הר"ר דובער כ"י הפליר כי להשיב מפני הכבוד, ונעניתי לו, והגני להשיב ולהודיע כי נהניתי מאד ממש"כ מע"כ כ"י דמש"ה פסק הרמב"ם כ"רע לענין הא דחתן בלילה (פ"ב) יעשה כיומא ולא יעשה קבים משום דטעמא דרבנן דס"ל יעשה קבים וכו' משום וכו' אומרים לאדם חטוא בשביל שתוכה דתניא בתוספתא דתלה והרי חתן קי"ל במנחות (דף מ"ח) דאמרין חטא בשביל שתוכה באותו דבר, ויפה כוון והגני להוסיף דעדיין לא נתבאר יפה מגלן שאין הלכה כר' ויחנן דתני שם ובקידושין (דף ג"ה) וכו' אומרים לאדם חטא בשביל שתוכה, אפילו באותו דבר, וגרסא עפ"י מה שנתקשו רבוותאיו בעלי התוס' ביומא (דף כ"ט): בזה דאיתא בפסחים (דף פ"ח) גבי ה' שנתערבו עורות פסחים כו' ופריך ליתי פסח וליתי בשלמים ולמאי קושיא לישני דאפילו פ"ש זמנו אחר התמיד ושלמים לפני התמיד, וגרסא דודאי פ' הסוגיא דלשחטו לפני התמיד כשלמים, ואע"ג דאסור לשחוט פסח לפני התמיד מ"מ אומרים חטא בשביל שתוכה בפסח, והא דמקשה מסוגיא דפסחים שם דא"ל וליתי בשלמים משום דיהא שלא בהכשר שלמים, היינו משום דאין אומרים חטא בשלמים בשביל שתוכה בפסח, אבל בפסח עלמנו ודאי אומרים חטא בשביל שתוכה, ודלא כר"י, וכי"כ אי' במנחות (דף מ"ה) עמוד וחטא בחטאת בשביל שתוכה בחטאת אמרין עמוד וחטא בחטאת בשביל שתוכה בעולה לא אמרין, ומש"ה פסק הרמב"ם כ"רע ובת"ש מע"כ כ"י, ולא אחרול להודיעו שגם בל"ז מלינו שפוסק הרמב"ם כ"רע אפילו מחזיריו ע' בה' נדרים (דף פ"א) וכ"כ בשו"ת שמן רוקח ס"ד בדעת הרמב"ם וע"ע בט"ז או"ח ס"ח תל"ח סק"ה, ואשובה עוד מעיין שאלת מעכ"ת כ"י אם היתה באה האשה מראש לשאול דיורה אנסה שלא לטבול בלילה מפני הבושה, ואם לא תטבול קרובה לבא לידי איסור נדה, אם ראוי להחיר לה לטבול ביום כדי שלא תבא לידי חמורות, והיה גרסא דמחלוקת קמאי היא בפ' הא דאיתא בתענית (דף ט') דא"ר אהון אם רואה אדם שיזרז מתגבר עליו יך למקום שאין מכירין אותו ויעשה מה שלבו חפץ, ופרש"י וחס' דיעשה עבירה בסתר כדי שלא יבא לידי חש"ה החמורה, ור"ח והכי פירש"י במו"ק בשם רה"ג דח"ו כו' אלא יעשה כך ולא יבא ליד"ע כלל, מבואר דס"ל דאם לא מצי לבייך ליזרז אין מחירים לו למעבד איסור קל כדי שלא יבא לידי עבירה חמורה, ומכש"כ הב"ש בשם ס"ח באוה"ע (ס' כ"ג) הוא כפרש"י וחס', אמנם לא כל הקלות שוות, ואיסור טבילה ביום איסור קל הוא, כמ"ש מע"כ כ"י, אבל עדיין יש מקום לדמות

אפילו

ה"ז מתענה ומשלים, דההם לא פירש בשעת קבלת התענית, שאני מתענה בשביל שיחיה בני, אלא סתם קיבל תענית בשעה שבו חולה, בזה שפיר כ' הרא"ש דכיון שקיבל עליו תענית סתם ולא התנה בו, אבל באומר בשביל שיחיה בני הרי תלה נדרו בתנאי וא"כ היה מקום לומר כנ"ד שגדר להפריש בכל שבוע ח"י שנים, דומה לאומר כדי שיחיה ועתה שמת בעל נדרו, מ"מ אין הדבר מוכרח דרש"י וחס' פליגי לענין דין, ויש לומר דגם הם ז"ל מודו, דאפילו אחר בשביל שיחיה בני, אין מזה ראייה דכיון שאם ימות לא יתן, דאע"ג דרש"י וחס' ס"ל דאם נימא שכיון הכי לא מיקרי בזה עובד ע"מ לקבל פרס, מ"מ אינו מוכרח לומר שכיון לתנאי כ"י שלא פירש בפירוש שאם לא יחיה לא יתן, והא שלא משפטי רש"י וחס' דכאן בעו"ג כאן בישראל, דכ"ה"ל האומר כן מקיים נדרו אפילו אם ימות הבן, ועו"ג אינו מקיים אם ימות, היינו משום דלשטיתיהו דאפילו פירש התנאי לא מיקרי בזה עובד ע"מ לקבל פרס, א"כ בעו"ג דמסתמא מכיון שאם ימות לא יתן, לא מיקרי החמין בזה, שהרי לכך הוא מכיון לנדר, ובאמת פי' הרמ"א ז"ע, דאיך אפשר לומר דאם אומר אם ימות לא יתן ה"ז כעובד ע"מ לקבל פרס, והרי בתורה מפורש אם יהיה אלהים עמדי וגו', אם נתן נתן את העם הזה בידי והתרחמתי את עריהם, ובה הלשון משמע ודאי על תנאי כמבואר ברמ"א שם, ולא היה יעקב אבינו ודור המדבר עובדים ע"מ לקבל פרס, מיהו הא לא קאי, דהתם עיקר הנדר לא היה אפשר אלא בתנאי אם יהיה כך, שהרי נדר יעקב היה אם ישוב בשלום ושמת את האבן הזאת לבית אלהים, וכל אשר תתן לי עשר אעשירו לך, וזה א"א אלא באופן אם ישוב בשלום, וכן נדר ישראל והתרחמתי את עריהם, א"א אלא באופן שאם תתן את העם הזה בידי, וכן היה בנדר חנה אם ראה תראה בעניי אמתך וגו', משא"כ נדרי דקה שאפשר בכל אופן י"ל דאסור לידור בזה האופן, אלא מה שגורר יתן בכל אופן, מיהו מקור שיטת הרמ"א דההתנאי מיקרי עובד ע"מ לקבל פרס, מקורו ממש"כ הב"י ויד' (ס' רנ"ט) בשם מ"כ בזה"ל מ"כ מי שגדר ע"מ שיחיה בני ופי' אם לא יחיה לא יתן אין לכופו ליתן כיון שכל תנאו, נה' שעבד ע"מ לקבל פרס, והרי הוא עובד מיראת העונש ואינו בכלל זדיק אלא מו' פרושים עכ"ל, וזה פלא לכאורה שהרי בפי' איחא בסוטה (דף כ"ב) א"ל אבי ורבא לתנאי לא יתני פרוש מאהבה פרוש מיראה דאמר ר"י א"ר לעולם יעטוק אדם בתורה ובמזנות אפילו שלא לשמה בו, והכי איחא עוד התם ר"א אחרייהו לדיק גמורי אתון מר מאהבה מר מיראה, ואיך כ' שמיראת עונש אינו בכלל זדיק, וז"ל דהמ"כ ס"ל דודאי העושה בשביל שכר ועונש לחלוטין מיקרי זדיק, אלא החולה מעשיו דאם לא יהיה שכר כך וכך לא אעשה אינו זדיק ומיקרי עובד ע"מ לקבל פרס, ובה מיירי הברייתא דשבעה פרושים, פרוש מאהבה שכר, פרוש מיראת עונש, היינו דאם יהיה השכר שחפץ, אם לא יגיע לו עונש שירא ממנו, בגון בנן חולה וכוונתו, זה אסור, והא דא"ל אבי ורבא לא תיתי פרוש מאהבה פרוש מיראה, היינו משום דמשמע סתם אפילו אינו תולה מעשיו בתנאי אלא שעושה בשביל קווי שכר ויראת עונש, מש"ה לא תיתי, אבל ודאי מ"מ הברייתא על מקומה, וכגון שתולה מעשיו בתנאי, כך זריק לפרש דעת המ"כ, אבל רש"י וחס' לא ס"ל הכי אלא אפילו תולה בתנאי אינו רשע, ולא מיקרי עובד ע"מ לקבל פרס אם לא בתורה על הראשונות:

**בחזור** לענין דגם לרש"י וחס' אין הכרח שחולק בדיון אם אומר בשביל שיחיה בני שאם מת פטור מנדרו, ודאי אפשר לומר דכך כוננו דבשביל הכי נודר לזדקה כדי שימנע הקב"ה חפלתו ויחיה בנן, אבל אפילו לא ישמע הקב"ה חפלתו, מכ"מ נדרו נדר, ואחר שפסק רמ"א בזה שכן הדיון, ולפרש"י וחס' אין הכרח להיפך, הכי נקטינן, דאפילו הזכיר כדי שיחיה ומה צריך להקדים נדרו, מעתה כנ"ד מחויב הנודר להפריש בכל שבוע דבר הקצוב עד שיתקבץ הסך בשלימות לאחר ח"י שנים א"ה ויקנה ס"ת בזה הסך, מיהו הוא רשאי בין כה ללוות ולפרוע כההיא דאי' בערכין (ד"י) האומר סלע זו לזדקה עד שלא בא ליד גבאי מותר לשטתה ופי' וקי"ל שרשאי ללוות לעצמו, וה"ל עד שלא שלמו זה הסך לקטום ס"ת רשאי

אפילו אם אין בנן חי, דמסתמא אינו עובד ע"מ לקבל פרס, ומפרשי עובד ע"מ לקבל פרס, היינו בחולה מעשיו בזה הפרס שמבקש, ואם לא ימלא הקב"ה מבוקשו אינו עושה זה מיקרי עובד ע"מ לקבל פרס, אבל אם אפילו לא ימלא הקב"ה מבוקשו יעשה מיקרי שלא ע"מ לקבל פרס, ולמד הרמ"א משם דאם לא פי' ואם לא יחיה לא אחר ה"ו חייב, ואין לדחות דהב"ה מחייב באומר סלע זו לזדקה הרי כבר פירש הסלע לזדקה, מש"ה מחויב אפילו באין הבן חי, אבל אם אחר אחר סלע לזדקה ע"מ שיחיה בני ומת בנן אינו חייב לשלם נדרו, אלא"כ דהרי הגמ' מקשה שם במס' ר"ה בהא דקאמר דכורש החמין במה שאמר להו' מתיבה להם יום ביום די לא שלו די להוין מהקרבין לאלה שמיא ומלליין לחיי מלכא ובגויה, וע"ז מקשה מהב"ה האומר סלע זו לזדקה בשביל שיחיה בני ומשני הא בעו"ג הא בישראל, וחיפוק לן בישראל ג"כ אם אחר להו' מתיבה יום ביום וגו' לחיי בגויה, דמשמע הא אם ימותו לא יתן, מש"ה אינו זדיק, אלא ודאי סתם האומר אחר סלע לזדקה כדי שיחיה בני ה"ז ממש כמו שאומר סלע זו לזדקה, דאם נימא דאחר סלע לזדקה כדי שיחיה בני פטור, ה"ה סלע זו לזדקה כדי שיחיה בני ה"ז חוזר שהרי משמעות סלע זו לזדקה עדיין לא יתן ליד גבאי ומכ"כ לעני, אלא הרי הוא בידו כלשון הברייתא דערכין (דף ו') האומר סלע זו לזדקה עד שלא בא ליד גבאי כו', וא"כ אם משמעות בשביל שיחיה בני, דאם לא יחיה אינו רואה כנדרי, אפילו מפרש הסלע מאי הו' הרי הפריש על תנאי, אלא ודאי משמעות בשביל שיחיה בני, אינו לתנאי, אלא בזכות זה אקוה שיחיה בני, אבל מ"מ אפילו אם ימות הרי נדרו קיים, ומש"ה ה"ז זדיק גמור, וממילא ה"ה באומר אחר סלע לזדקה בשביל שיחיה בני, ומש"ה מקשה שפיר, ומשני דישאל ודאי הכי הוא דלעולם מקיים נדרו, וה"ז זדיק גמור, אבל עו"ג אינו כן הרי מבואר מסוגיא דר"ה דהנודר בשביל שיחיה הבן, מחויב לקיים תנאו אפילו מת הבן:

**ולבאורה** קשה לפ"ז על שיטת הראב"ד בתענית (דף י') דהא דתניא מי שהיה מתענה על הגרה ועברה, על החולה ונתרפא ה"ז מתענה ומשלים, ושיטת הראב"ד דדוקא בנתרפא שעדיין יש לו לחוש שלא יחלה, אבל במת שוב אינו מתענה, ונראה דודאי מודה הראב"ד בנדרי דקה דאפילו מת החולה תענית, ונראה נדרו, ודוקא בתענית שעיקרו אינו אלא קבלת לער, כלשון הגמ' שם (דף יב:) לנעורי נפשיה קביל עליה, ובאמת אסור לאדם לנער עצמו בחנם ונקרא חוטא ג"כ, אם לא היה לתכלית תשובה או שיש לו לער מן השמים, ה"ז מקבל על עצמו לער אחר כדי להסיר לער שנגזר עליו, מש"ה אם מת החולה הרי הגז"ד חל עליו בשלימות ר"ל שוב לא קביל עליו עוד לער בחנם, והרא"ש לטעמיה במס' תענית שם (ס' ט"ז) שכ' דהנודר לשם לער ה"ז מקריב קרבן חלבו ודמו וגדלו הוא מן הזדקה כדאיחא בברכות (דף ל"ב) גדול תענית יותר מן הזדקה שזה בגופו וזה בממונו, וא"כ ה"ז כנדרי דקה, אבל הראב"ד חולק שם וע' מש"כ בחיבורי הע"ש (ס' קס"י אות ח') בישוב דעת הראב"ד ז"ל, הא מיהא ברור הדיון בנודר לזדקה כדי שיחיה בנן, חייב להקדים נדרו אפילו אם מת הבן, אם לא שפי' דאם ימות לא יתן, פ"ז ביארנו לפי המבואר כלשון הרמ"א, דמפרש עובד ע"מ לקבל פרס שתולה נדרו על תנאי שאם ימות הבן ה"ז לא יתן, אבל הרי חס' במס' ר"ה שם ובמס' ע"ז (דף י"ט) פי' ע"מ לקבל פרס היינו בחוהה על הראשונות והכי משמע מפרש"י בר"ה דמחלק בין ישראל לעו"ג, דישאל אינו קורא תגר, אם אין מתקיים מבוקשו בשביל נדרו, ועו"ג קורא תגר, ולפי' י"ל דרש"י וחס' ס"ל דודאי אם אחר כדי שיחיה בני, ומת הבן א"ז ליתן, ולא מיקרי בזה עובד ע"מ לקבל פרס, אלא ישראל אינו חוזר על נדרו, מה שאמר סלע זו לזדקה בשביל שיחיה בני, דאע"ג שאינו צריך ליתן עוד, מ"מ מבין שראוי לפשות כן ולגדור בעת לזה אולי יתון ה' וישמע חפלתו ואם לא נשמע חפלתו שנו גורם לו, משא"כ עו"ג קורא תגר, וא"כ חוזר על שגדר כלל, אבל הא ודאי אחר שאמר ופירש בשביל שיחיה בני ה"ז תלה נדרו בתנאי שיחיה בנן, ואם מת פטור מנדרו, ואינו דומה להא שכ' הרא"ש בתענית היה מתענה על החולה ומת

שור דלא ילא, ואפילו מין א' תנן שלהי מ' מנחות דאם אחר הרי עלי שור שחור והביא לבן, לבן והביא שחור לא ילא, ואף ע"ג שהחוס' כתבו שם דחלוקים מקלף כדאי' בזירי איכא למשכ' חורא לרדיא, משמע דבלי חילוק כלל ילא, ה"נ יש מקום באיזה פרט דנר טוב יותר מנפס, אבל אם נדר סהם להאיר לבהכ"נ ילא בנפס ג"כ, וע' ספר נר למאור כבר כתבתי למע"כ ג"י אודותיו כי יש בו איזה העדרות יקרות, אך הרבה בדפוס ר"ת אשר קשה לעמוד על כונתו בנקל. ומחמת טרדת החג אין עת להאריך יותר. הנני מצרכו בצרכה החג לחיים ולשלום ולהפיק רגון מלפניו ית' ומצרכותיו תבורך נפשו להגדיל תורה ולהאדירה כנפס העומס בעבודה רבה :

נפתלי צבי יהודא ברלין.

## סימן מו

**ועל** דבר השאלה מי שצא לידו ח"מ מיושבי חו"ל לקבל זדקה וגם א' מיושבי אר"ק, למי ראוי להקדים אם לבן אה"ק במצואר בה' זדקה (ס' רנ"א) ויושבי א"י קודמין ליושבי חו"ל או לת"ח במצואר שם דכל הגדול מחברו קודם את חברו, דבר זה יש לבאר בעז"ה, הן מלשון הרמב"ם והמחבר בס"ט נראה דאפילו אביו אם אינו ת"ח, ת"ח קודם לו, אלא שהש"ך סקי"ו תמה ע"י, והוא מדייק לשון המשנה דתנן היה אביו ורבו עומדים בבית הכ"י פודה את רבו ואח"כ פודה את אביו, ושם מייירי כשאין האב ת"ח, ואח"כ דוקא ברבו שהביאו לחי' העו"ב קודם לאביו ולא ת"ח אחר, ומש"ה נדחק הש"ך לפרש לשון הרמב"ם והמחבר יע"ש. והיה הדעת נותן דדוקא אב קודם לת"ח, ולא שאר קרובים, והבי' להוכיח מדאי' בכתובות (דף פ"ה) אחר נכסי לטוביה, קרוב ות"ח ת"ח קודם, אלא שהגאון ח"ל בשו"ת דחה ראי' זו מדאי' שם דשכן וקרוב מאי ת"ש טוב שכן קרוב מאת רחוק, אלמא שאין הוכחה מלפניה לענין זדקה, שהרי בזדקה ודאי קרוב קודם לשכן, ולעג"ד הוכחה זו במקומה דת"ח קודם לקרוב לזדקה, דבשלמא לענין שכן ודאי דוקא בלואה אחרים המלוה שהיה דעתו למי שרגיל עמו יותר, ושכן קרוב טוב להיות רגיל עמו מאת רחוק, משא"כ בזדקה גזרת הכתוב הוא להקדים לקרוב, משא"כ קרוב ות"ח אחי אחרים דעת בעל המלוה שכוון לת"ח יותר מלקרוב, בע"כ הוא משום דמסתמא יש לזכות למי שמהנה לת"ח יותר ממי שמהנה לקרוב וכפרשי' דמסתמא אדם ילידיק מעשיו לזכות בשעת מיתה כו' וא"כ למדנו דכמו כן יותר יש לזכות בזדקה לת"ח ממה שזוכין בנתינה לקרוב :

**והנה** ראיתי בפתחי תשובה שהביא בשם שו"ת שמש זדקה, דגם בעניי עירו קודמין לת"ח, והיה הדבר תמוה בעיני, וראיתי בגוף שו"ת שמש זדקה, והנה מיירי שם במי שרולה לקמן מעניי עירו ולשלוח לת"ח, בזה כתב דעניי עירו קודמין, אבל אם הם ת"ח לפניו בזה ודאי מודה דת"ח קודם דאפילו אי נימא דמלוה להקדים לבני עירו, מכ"מ הרי עשה דכבוד תורה עדיף כדאי'א בשבועות (ד"ל) וכתובות (דף ק"ה), והיינו משום דמ"ע לכבד את החכם בפניו שהוא כבוד תורה דעדיף. מעתה היה מקום ליישב לשון הרמב"ם והמחבר ג"כ, דאע"ג דדיוק המשנה שפיר דאב קודם לת"ח לפדות ולהשיב אבירה דוקא בבני שאין הת"ח לפניו, וליכא בזה משום כבוד תורה רק במה שמביא תועלת לעצמו, מש"ה דוקא רבו קודם לאביו שהביאו לחי' עו"ב משא"כ ת"ח אחר, אבל כשהת"ח לפניו ומקבל זדקה, אז מלוה דכבוד תורה עדיף לדמות אפילו כבוד אב, והנה במס' הוריות תנן להחיות ולכסות ולהוארי מבית השבי, דכהן קודם לגוי כו' אבל אם היה ממזר ת"ח וכה"ג ע"ה ממזר ת"ח קודם לכה"ג ע"ה, ומפרש בגמרא משום דכתיב יקרה היא מפנינים, יקרה היא מכה"ג שנגמס לפני ולפנים, ובירושלמי אית סברין מימר לפדות ולהחיות ולכסות הא לישיבה לא, אמר ר' אבין אף לישיבה, מה טעם יקרה היא מפנינים אפילו מזה שנגמס לפני ולפנים, משמע דלענין להחיות ולהוארי משבי ולכסות א"ל לדרשה זו אלא לישיבה, ולא כחלמוד דילן, ויש להבין א"כ מ"ס דת"ח קודם, וגראה דהירושלמי מפרש כל הני דתנן הוא נוגע לפקד"ג, וא"כ הא דת"ח קודם הוא משום דרבים גריבים לו, משא"כ כה"ג ע"ה

רשאי ללות לעצמו וכי"ז כ' הרא"ש בשם הראב"ד מ' תענית (פ"א ס' ט"ז) לענין קבלת תענית ע"ש, מיהו עליו להזהר שלא יתקבץ חוב גדול עד שיהא עליו למשא לשלם אח"כ שהרי עיקר נדרו להפריש דבר קטוב בכל שבוע יהיה כדי שלא יכבד עליו לקנות ס"ת מהודרת כפי זה הכך שעולה במשך י"ח שנים דבר קטוב כזה, שעולה לערך מאה ועשרים ושלושה רז"כ לפי חשבון שתי שנים ומחלה שעלה לשבועה עשר רז"כ, ואם יהיה לו סך מסוים שיהיה עליו משא להקים נדרו, לא הועיל כלום, אלא יהא זריז להחזיר מיד, ויותר טוב שיעשה מהסך המקובץ בידו גמ"ח על משכנות מובטחין עד בוא השעה לקנות ס"ת אי"ה בזה הסך :

**וענין** אם יכול לקנות שארי ספרים באלו המעות, הא פשיטא דאם לא קיים זה האיש מלות כתיבת ס"ת עדיין ודאי אסור לשנות, שהרי לדעת רוב פוסקים מלות כתיבת ס"ת לא בטל גם היום, אפילו לדעת הרא"ש שכתב שיותר מזה לקנות שאר ספרי תלמוד, כ' הט"ז והגר"א ביו"ד (ס' ע"ר) שלא כתב אלא לענין לנדב ס"ת לבהכ"נ, ולא לעצמו, חומס אפי' כבד יס לו ס"ת, ובזה ודאי יותר מזה לזכות לאחרים בספרי התלמוד ואחרונים, מכ"מ זה אינו אלא אם בא לשאול מאתו הא"ך יעשה מלוה בממונו, אבל אם כבר נדר לקנות ס"ת מהודרת ודאי אסור לשנות מכל היולא מפיו, דעו שהנדר להביא שלמים והביא עולה לא ילא, אע"ג שעולה קדושה משלמים, מכ"מ עליו להקים נדרו, ולא עוד אפילו ס"ת אין לו רשות אלא לקנות ס"ת אחת מזה הסך, ומהיה מהודרת, ולא יקנה שני ס"ת ויתן לשני בתי כנסיות הנריכים לה והוא יותר ראוי, מכ"מ אם נדר לקנות ס"ת אחת אין לו רשות לשנות, ומשנה מפורשת היא במנחות הרי עלי שור במנה והביא שנים לא ילא אפילו זה במנה חסר דינר וזה במנה חסר דינר, וה"נ נדרו היה לקנות ס"ת בזה הסך, ככל היולא מפיו יעשה הנני העומס בעבודה :

נפתלי צבי יהודא ברלין.

## סימן מו

ב"ה ר' י"ב בחודש הראשון תרמ"ז.

כבוד הרב וכו' מו"ה מתתיהו נ"י שו"ב ב"ק יעליסאוועט.

**מכתבו** מן ה' דנא הגיעני, ובה בשאלה באחד שגדר ליתן ש"ס להשיבה הק' ואין ידו משגת לזה, אכן יש לו מקור מולא מן דבר יום ביומו על יד הרבה ויהיה לו לעזר לא מעט, אלא שאין משנין מזדקה לזדקה, ולדעתו דמ"כ אין זה שינוי מה שהוא הולך למק"א אלא יותר נראה למע"כ דתלוי בהסכמת דעתו ע"כ דבריו, ולא ביאר מע"כ על איזה זדקה הולך פרוטותיו מדי יום ביומו, שיהא שייך לומר ע"ז שהולך אל מקום אחד, ושיהא תלוי בדעתו, והנראה דיש לאותו איש קופה להחזקת השיבה הק' אשר הוא נותן בלוחות קופה יום יום, ועשה רוצה להחליף על קניית ש"ס, ובזה נראה למע"כ שהכל הולך אל מקום אחד, ותלה זה בדעתו, אבל כ"ז אינו אלא באם לא היה נודר ליתן ש"ס על השיבה, אלא היה רוצה לעשות מהקופה שנותן מדי יום יום על החזקת השיבה לשנות ולקנות ש"ס כדי שיהא שמו נקרא על דבר מסוים, בזה לאופן היה אל השאלה אם ראוי לשנות החזקת השיבה הק' על ש"ס, אבל לפי ספור השאלה שגדר ש"ס שלם על השיבה הק', ה"ז נדר בפ"ע מלבד נדרו הראשון ליתן מדי יום יום פרוטה להחזקת השיבה, היאך אפשר לפטור נדרו השני בנדר הראשון, אפילו היו שניהם להחזקת השיבה הק', וה"ז כדאי' בגדרים (דף י"ט) אי דלמך הריני נזיר היום ה"נ למחר הא קרא בעי', והדברים ארוכים ביו"ד (ס' רל"ט ס"ד), וע' מש"כ בהעמק שאלה (ס' ס"ד אות א'), איברא יש לו לדעת ענין המולא מן דבר יום ביומו אם היה בנדר או לא, ומע"כ לא ביאר השאלה אל נכון :

**ועד** המתגרש נרות לביהכ"נ ועשיו נתפסם המאור בנפס אם אפשר לזאת י"ה להאיר בנפס שהוא עוד מאיר יותר מנר, נראה דאם אחר בפירוש נרות אינו יכול להחליף על נפט, אפילו יתחיל דנפט מאיר יותר, הרי הוא דומה לאומר הרי עלי אל והביא

רבים הוא דפ"ל בנדרים שם, והגני להוסיף ממאמר מפורש בנדרות (ד"ו ב') אמר רבין בר"א ארי"ל כל מי שרגיל לבוא לביהכ"ג ולא בא יום א' הקב"ה משאיל בו שנאמר מי בכס ירא ה' שומע בקול עבדו, אשר הלך חשבים ואין נוגה לו, אם לדבר מילה הלך נוגה לו כו', והרי אין חיוב לכל אדם לילך להתפלל דוקא לביהכ"ג, אלא מי שרגיל במילה זו נעשה עליה כנדר, משו"ה אם שינה יום א' הקב"ה דורש ממנו, מכ"מ אם לדבר מילה הלך נוגה לו, ולא כמג"א הנ"ל, ולפי דבריו יש ליישב דעת המחבר ביו"ד הנ"ל דמב"ה לריך התרה דכיון שרולה לשנות מנהגו לחלוטין כמ"ש בדגול מרובה, ויכול להיות שלא יהיה נלרך לשנות מפני חסרון בריאות, ומכ"מ לא יהיה נוגה להתענות עוד משום שכבר עקר מנהגו משו"ה לריך התרה, אבל אם לעולם יהא מילה אחרת גורם שני מנהגו א"ל התרה, ולפ"ז בנ"ד אפילו רולה לעקור מנהגו לגמרי מלשלוח לרמב"ג משום היתומים שהגיעו לפניו א"ל התרה, דכאן א"א לומר שחא לא ישמור מנהגו אפילו כשלא יהיה לו מילה אחרת דה ודאי אין לחוש בנ"ד, שהרי נהג להפריש מעשרותיו כמו שהיה ובע"כ יתן אותם לאיזה מילה ויהיה נוגה לו, וא"כ לריך לפרש הא דאירע בא"ח (ס') תקס"ח דמשו"ה מי שנהג להתענות בעש"ה ואירע ברית מילה א"ל להתענות משום שלא נהג להתענות בכה"ג, היינו שאם נהג להתענות אפילו בדבר מילה א"ל לשנות גם בזה האופן, אבל סתם מי שנהג בדבר מילה, ואירע לו מילה אחרת שנגרך לשנות מנהגו א"ל התרה, מיהו בנ"ד שנסתפק אותו האיש אולי נדר בפירוש, בעי התרה, ואע"ג דשיטת הר"ן בנדרים (ד"י) דספק בלדקה הוי כשאר ד"מ דספק ממונה לקולא, מכ"מ הרי דעת הרשב"א והרמב"ן אינו כן, וגם אחרי שאפשר בשאלה ה"ג ספיקו אסור כדאי' במס' ביצה (ד"ד א') ע"ש בפירוש"י בד"ה רב אשי אמר וכו', והה"ן לטעמיה בנדרים (דף כ"ב) דפי' טעם דדבר שיל"מ לא בטיל משעם דלא שייך להחמיר בספק, והדברים עתיקים, הא מיהא ראי' לשאול על מנהגו שאם נדר בפירוש יתירו לו, ואע"ג שאין להחמיר נדרי מילה, מכ"מ שאני הכא דמתירין ג"כ בשביל מילה :

**עוד** שאל מע"כ הדבילה בביהכ"ג וקידוש לבנה איזה קודם אם שייך לומר בזה אפוקי שכתב יש לאחר וכמו בספירה והבדלה, נראה ברור דכל החקירה בקדימה ואחור אינו אלא באופן שאפשר לעשות בזה השעה שתי המלות משא"כ בהבדלה בביהכ"ג, דשם א"א לקדש הלבנה, כי אם לזאת ולקדש, והבדלה הגיע החובה בשעה שעומדים בביהכ"ג ודאי שהיו מילה לא משהינן ומבדילין תחלה ואין מחמין את המילה, וכדאי' בזבחים (דף ל"א) איבעיא להו תדיר ושאינו תדיר וקדם ושחט לשא"ת ברישא מי אמרינן כיון דשחטי' מקריב ליה או דלמא יהיב לאחר וממרם בדמו עד דמקריב לתדיר כו', ומסקינן דגמרי לשאינו תדיר שמתווב ברבעו זו בחקיקה משא"כ התדיר שלא נחמייב עדיין, וה"ג קידוש לבנה לא נחמייב עד שיזלו מביהכ"ג ויראו את הלבנה פשיטא דמבדילין תחלה. ומה שהקשה מע"כ על הגאון רע"א ז"ל במש"כ דהבדלה דאורייתא משו"ה ראי' להקדימו לספירה דרבנן, וכ' מע"כ דהבדלה בביהכ"ג לכ"ע דרבנן, לא נהיר כלל שהרי משו"ה מבדילין בביהכ"ג כדי להוילא למי שאין לו יין כדאי' בשו"ע (ס') ר"ה, ושוב לא יבדיל בביתו, וא"כ הוי דאורייתא, אך עיקר קושיית הגאון ז"ל דיש להקדים דאורייתא לרבנן, אינו מוכרח כלל וכמבואר בשו"ת ש"א (ס') כ"ב) ודבריו מוכרחין :

**עוד** שאל מע"כ נ"י בשמחת תורה שמרבים לקרות את כל הגמלאים בביהכ"ג, וקורין כ"פ כהן, ואם אין שם לוי שלא עלה לתורה אם יותר טוב לקרות עוד הפעם אותו לוי, או לקרות הכהן במקום לוי, זה הדין מבואר בא"ח (ס') קל"ה ס"י) נהני לקרות כהן אחר כהן כהפסק ישראל ביניהם, והקשה הב"י הרי יש לחוש לפגם השני, ויישב דקורא עוד הפעם ללוי בן הכהן וישראל, והקשו האחרונים אם אין שם לוי מה יעשו, ויישב המג"א דקורא הכהן פעמים, וסיים ואפשר לומר דכולי האי לא שרינן לקרות כהן באמצע וסיקרא פעמים, והע"ז יישב בא"ח. הא כו"ע מודה שא"א לקרות את הלוי שקרא בראשונה עוד הפעם, והכי מוכח בטור שם שכתב בשם רב עמרם ובתר דקרי כהן לוי וישראל קרי מאן דבעי אי בעי כהן למיתני ומיקרי שפיר דמי, וכשאין שם כהן וקורא לישראל במקומו אומר במקום כהן כד' כו', אבל הפולה במקום לוי

ע"ה אם ימות יבא אחר במקומו, אבל ת"ח שמת אין לנו כיוולא בו כמבואר בהוריות (דף י"ג א'), אבל לשיבה שאינו אלא לכבוד, ס"ד דכה"ג קודם שהרי חובה לכבדו משום דכתיב וקדשתי, מש"ה לריבין אנו לדרשה זו דיקרה היא מפנינו, והכי מוכח דעת הירושלמי דכסות יש בו פק"ג, ראי' שם עד כיון בשניהם להחיות ולהחיות או זה לכסות זה לכסות הרי שהיה זה להחיות זה לכסות, נשמענה מן הדא דמר ריב"ל בשם ר"ח ב"א כסות אשת חבר וחיי ע"ה כסות א"ח קודם לחיי ע"ה, וע"כ מיירי דיש בכסות ספק פ"ג, אבל תלמוד דין מפרש לכסות הוא רק לכבוד, מש"ה מפרש מקרא, ולמדנו מזה דת"ח קודם משום שני טעמים, חדא דקועלתו מרובה לרבים, שנית משום דמחויבים הם להוקירו משום כבוד התורה :

## סימן מח

בעיה"ח יום ה' ה' ניסן, תרס"ג :

להרב וכו' ס' אליהו ליבאן ג"י מו"צ בקאלאניע ואמישאק.

**מכתב** מע"כ מיום ב' תזריע הגיע במועדו, ומחמת טרדות הימים נחלחל תשובתו, ועתה באתי בעזרו ית"ש. ע"ד אשר שאל באחד שהיה נהג לתת מעשר כספים והיה מחלק חזיו לרמב"ג וחזיו לעו"ש על פתח ביתו, ועתה מת אחיו והניח יתומים קטנים, והוא לריך לשכור מלמד לתורה ולתפלה, אם יכול ליקח כל מעשרותיו ע"ז ביחוד כי מחלים לא יספיק לו, והוסיף לשאול כי זה האיש אינו זוכר אם נדר בפירוש לתת חזיו לרמב"ג או נהג כן בל"ג, ובא השאלה אם לריך התרה או לא, והנה בשו"ע א"ח (ס') תקס"ח) איחא מי שנוהג להתענות בעש"ה ואירע ברית מילה מילה לאכול וא"ל התרה כי לא נהג להתענות בכה"ג, משמע דוקא מילה שמזיו להיות בעש"ה והנהגים להתענות רגילים לאכול בסעודת מילה זו, משו"ה סתם הנהג להתענות ע"ד כן הוא נהג ג"כ, ולפי זה אם אירע איזה דבר מילה שלא שייך ע"ז לומר שך נהגו המתענים כגון אם אירע אחיו חולי שמילה לאכול לריך התרה, והכי מבואר ביו"ד (ס') רי"ד ס"א) וכ"ה הש"ך שם, אבל המג"א (ס') תקפ"א סק"ב) כ' דה"ה דיש להקל למי שנוהג להתענות בעש"ה ואירע לו מקלט חולי א"ל התרה, והיה נראה דאשתמיטת' להמג"א מש"כ המחבר ביו"ד, אבל הגאון בעל דגול מרובה ביו"ד יישב וכתב דדוקא אם רולה לחזור מעיקר מנהגו לריך התרה, אבל אם אירע לו חולי במקרה ונגרך לאכול בזה הפעם א"ל התרה, כמ"ש המג"א, ולפי הדברים האלה היה נראה במי שנוהג במילה והגיע לו ענין שנגרך לשנות מנהגו הטוב למילה אחרת לריך התרה, ולא מיבעיא לדעת הש"ך דדוקא בנהג במילה דרבים נהגי הכי ועל דעתם הוא נהג והרבים נוהגים לשנות מנהגם למילה אחרת או לא בעי התרה אפילו לדעת המג"א ודגול מרובה, ג"כ בנ"ד דרולה לשנות מנהגו כ"ז שהיה נלרך להיתומים, ואח"כ חחר מנהגו ליתן לרמב"ג לריך שאלה והתרה, ולא עוד אלא אפילו היה נלרך רק בזה השנה ללורך איזה מילה שהגיעו במקרה, ג"כ נראה מדעת המג"א דרק משום דמנהג המתענים להקל בזה התענית, משו"ה יש להקל ג"כ באירע לו מקלט חולי, דמסתמא דומה מילה זו למילה דברית מילה, משא"כ במנהג שאינו שייך לרבים כלל בזה מילה המג"א שאם רולה לשנות למילה אחרת בעי התרה, שהרי סיים המג"א בזה"ל אם לא מי שמתענה יותר ממה שנהגו הציבור, פי' וא"כ אינו נגרר לדעת רבים משו"ה לריך התרה, וא"כ בנ"ד שמנהגו ליתן מחלים מעשרו לאה"ק ולא שייך בזה מנהג רבים, ועתה כשנגרך לשנות לדבר מילה אחרת אפילו במקרה לריך התרה כ"ז היה נראה לבאורה. אבל לענ"ד אינו כן אלא כל שלא נדר בבטוי שפתיו ורק שנהג כן במילה, אע"ג שמתווב לשמור מנהגו מדכתיב לא יחל דברו כמ"ש הראשונים במס' נדרים (דף פ"א) מכ"מ במקום מילה רשאי לשנות בלי התרה, כדמוכח בפסחים (דף כ"א ב') רבא אמר לעולם אסיפא, וה"ק אין בזה משום שניו המחלוקת כו' וכ' הרא"ש משמע הא לא אפשר בלא מחלוקת היה לו לעשות מלאכה עמהם גדולו העלום ויש לו לעבור על מנהג מקומו כיון דלית בו איסורא דאורייתא אלא שנהג בו איסור, ושיקר מנהג יחיד שאסור לשנות ממנהג

מתנה, וא"ל אלא להנות לעניים מעשר כספו, שהרי עשר תעשר עיקרו במצ"ש שאין שם נתינה כלל, וגם כדור חת ה' מהוקך, אינו דוקא במתן לעני והרי גם בנדר לביהכ"ל מיקרי כבוד בדכתיב באזורים כדור ה', ולפי זה כל שמהנה לפני אפילו שלא במתן ממש ה"ז בכלל כבוד ה' בדכתיב ומכדור חתון אביו, מאחר שכן לכונ"ע א"ל זכוי ע"י אחר, רק שני תנאים היינו שיהא הלוה עני הראוי לקבל דקה פחה, וגם שיהא מותר משלו שלא יקבל לזרעי עצמו אלא לפרעון חוב המוטל עליו למשא או יכול לנות :

## סימן נ

**נראה** דהא דא"ל ביו"ד (סי' ר"מ סכ"ה) וכן אם האב מוחה בכן לישא אחיה אשה שיחפון בה, א"ל הבן לשמוע אל האב, זה אינו אלא באופן שאין באשה שחפן בה בזיון ועצר לאב אבל ביש בזיון אסור לישאה :

**והנה** נאמר ע"ז הדיון שאר טעמים במהרי"ק (שורש קס"ו א') דכבוד אב אינו אלא במה שנוגע לו להאכילו וכדומה, אבל במה שאינו נוגע לו אין חיוב, וזה הטעם הביא בביתור הגר"א ז"ל בשם ח' רמב"ן ורשב"א יבמות פ"א שאין עיקר מלות כ"א אלא במה שיש לו הנאה בו, ולפי זה הטעם אם היה נוגע נשיאת אשה זו להנחתו היה מחויב לישאה ולא אחרת, וכש"כ שאסור לישא אשה שהיא בזיון אב דגרע טובא דקאי בארור מקלה אביו ואמו, ואפילו מחילת אב דקיי"ל דאב יכול למחול ע"כ, מכ"מ על בזיונו א"א למחול כמש"כ השאלחות דר"א (סי' ס') והכי פשיט בשו"ת הריב"ש והבא בדבר"ה יו"ד (סי' של"ד), עוד נאמר טעם ע"ז הדיון במהרי"ק שם משום דמלוה לישא אשה שנושאת חן בעיניו, וא"כ יש בדבר נדנד עבירה למחות על הבן שלא ישאנה, ובזה אין מלות כ"א, ובאמת כ"כ הפוס' בטרות (דף כ"ט א') דהא דא"ל דמותר לילך לבת"פ לישא אשה אפילו באפשר לישא גם בל", אלא מכ"מ רואה באשה זו, ונחשב למלוה והיינו כמו ללמוד תורה אחרין אף ע"ג שאפשר ללמוד במק"א משום שלא מכל אדם זוכה ללמוד, וה"ה לא מכל אשה אדם זוכה להבנות :

**איברא** כ"ז דוחה מלות כ"א מהא דא"ל ביבמות (ד"ו) איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה', כלכל חייבים בכבודי, וכ"ז אינו אלא מ"ע דמורא וכבוד אבל בזיון דקאי בארור לא מנינו :

## סימן נא

ב"ח ח' ל"א בעומר תרס"ב וולאיון.

אל כבוד הרב כ"ש מו"ה יצחק פינקעלשטיין נ"י.

**מכתב** מעכ"ה י"ו הגיעני בשבת העבר וזיקר למכתבו קונטרס חקירה בהלכה מה דסקיל וטרי עם הה"ג מו"ל ד"ק קאבעלאק ג"י ובקשה נפשו היקרה לדעת חוות דעתיה הדלה, והנה לא יכולתי בשום אופן לפנות איז שעה להשיב מרוב העבודה העמוסה עלי ובהיום השקפתי בענין, זה אשר העליתי בעזרי ית"ש :

**ברבר** רב אחד אשר שכרו הוא מענין נשיאין ולא קצבו לו מן הקהל, כי אם לפי דעתו יכול לבקש עבור הרשיון שימן לסדר קידושין ותופה, ואירע אשר בא אחד מפני אחרים לישא שם אשה, והיה כבר עתה טבוח והכל מוכן לסעודה, ולא נתן הרב רשיון לסדר קידושין עד שיתנו לו סכום יוצא מן הראוי, ולא היה טעם כי אם לחת להרב כמבוקשו, אך בפירות אשר שאני טוען כי אם מההכרח, ועתה הגיע לשאל אם יכול לתבוע את הרב ולהוציא ממנו בדיינין אחר ששל כב"ז כ' הרע"ב במס' בכורות בזה"ל ואין זה הרב בעיני אלא גולן ואנס בו, א"כ אפשר להוציא גולן מידו :

**והנה** מעכ"ה והכנענו הה"ג נ"י שקלו וטרו אם בהיתר ביקש הרב מה שלבו חפץ או לא אבל מדעת שניהם נשמע שאם היה באיסור ומכונה בפי הרע"ב גולן ואנס ראוי להוציא ממנו ואע"ג שכתו, תקן בבכורות דאסור לקבל שכר משום מטה, הוא הדין בצרייטא בב"ר

א"ל לומר במקום לוי בו'. ולבאורה אינו מובן היאך אפשר לעלות במקום לוי הלא הכהן קורא פעמים, אלא ז"ל דמייירי בפעם השני אחר שקרא ישראל שקורין כהן ואח"כ ישראל במקום לוי, כיון שאין שם לוי שלא קרא עדיין, וכך מהנהג אלאנו בש"ס. הגהת מע"כ נ"י בפירש"י חולין סעודה היא ומרוב טרדה הגני בחותמי שם שלום וברכה יאושר חילו ויושבי בללו יסאו ברכה לרגלו כנפשו ומשאלו וכנפש העמוס בעבודה :

נפולזי צבי יהודא ברלין.

## סימן מט

ב"ח ב' ט' סיון תרס"א וולאיון.

כבוד הרב וכו' כש"ת סוהר"ר נתן נ"י.

**מכתבו** הגיעני א"נ, ואני הייתי בדרך ובאתי שלום ערב חג העצרת ולא נפתי להשיב עד היום, והנה עיקר השאלה של מעכ"ה נ"י אם יכול איש לקבל לעצמו מעות מעשר עבור חוב שמגיע לו מכמה שנים על עניים שלקחו ממנו בהקפה בחנות, כבר הובא שאלה זו בנוב"ת כמש"כ מעכ"ת נ"י ובפ"ת, והגני לשנות פרק זה בס"ד :

**והנה** זה כבוד שגם לר' זעירא בירושלמי דס"ל דאפילו לא הלוהו עמ"כ, יכול להפריש עליהן, מכ"מ אינו דומה להא דתנן המלוה מעות את הכהן וכו' בדמיתין מיירי בלא שאלת הכהן והלוי והעני, וכמבואר במשנה ואינו חושש שמה מת כהן בו' וזהו עיקר המשנה בזה הפרק, משא"כ לא הלוהו עמ"כ א"א להפריש בלי רשות הכהן ובמ"ש הנו"ב ז"ל וכמבואר באמת בתוספתא שהביא בירושלמי שם אחר לו הפרש עליהן מחלקי בו' ובזה האופן מדייק ר"ז דמשלו מפריש וא"ל לכל הדמוקים שכ' בזה הגאון נו"ב ליישב לר"ז דיוק לשון המשנה, ואחר שכן יש להבין מ"ס דר' אמי שאמר אפילו בנותן רשות, ונראה דבאמת אין בזה האופן מלות נתינה כראוי, וכדמקסי בגמ' דין, ואע"ג דלא היה לידו, ופירש"י והיאך ילא ידי נתינה, וע"ז י"שבו בש"ס דין כידוע, אבל בירושלמי דחו הא דמוקי הש"ס דילן כר' יוסי, וגם הא דמיישב במכירי כהונה ולויה, והא דתנינן עני ויש מכיר לעני, וע"כ אינו אלא תק"מ לפונת כהן ולוי ועני ששיגו הלוהה ע"י, וא"כ פליגי א' לא חקנו אלא בזה האופן, שלוו ע"י ביחוד משא"כ בלוי סתם, או דמהני תקנה זו אפילו בזה האופן אלא שצריך לשאל רשות, וכ"ז הוא לשיטת בירושלמי, אבל לש"ס דילן דמייירי במכירי כהונה ולויה, ומסתמא מוקי הכי גם במעשר עני, או עזבה לו ע"י אחר פשיטא דאפילו חייב בלא ליה עמ"כ, מהני אם נותן רשות, ומחילא יש עוד נ"מ דלפי בירושלמי לה"ז אינו אלא בחיוב ע"פ מלוה ולא בקבלה בחנות שעשה המלוה לפונת מסחרו, ודאי לא תקנו שיהא מהני הפרשה עבורו בלי זכוי ונתינה, אבל לדעת תלמודי פשיטא דמהני בכל אופן אם אך נותן לו רשות, ואפילו נתייחס מלוה מן החוב לפי דקיי"ל בחו"מ דמכ"מ אם יש ללוה חייב לשלם א"כ מהני להפריש אם נותן רשות, ולא דמי למשנתנו דמייירי במלוה רק על הרומה ומעשר, ואם לא יהיה הרומה ומעשר בשנה זו אינו חייב כלל כמבואר בסוגיין כיון דכי לית ליה לא יהיב ליה, ואינו יכול לחובעו עוד מש"ה א"א להפריש ע"י עוד, משא"כ בלוה סתם, דאפילו העני ונתייחס המלוה, מכ"מ הלוה חייב ואם ימלא ידו לשלם מחויב לשלם מהיכא חיתי שלא יתנה רשות להפריש ע"י החוב. אמנם עדיין היה מקום לומר לדעת הרמב"ם שפוסק דדוקא במכירי כהונה ולויה או במכיר ע"י אחר ה"ז במעשר כספים דוקא בזה האופן מהני רשות, אבל הגרי הרמ"א ביו"ד הביא זה הדיון ולא פירש דדוקא באלו האופנים שרי, וכבר עמד פ"ז בש"ך וביאורי הגר"א, אבל לענ"ד דוקא בהני דכתיב נתינה דבעין מתנה ממש ופרעון חוב לא קיים מלות נתינה, אבל במעשר כספים דלא נזכר בתורה אלא ברמה או כדא' בירושלמי פאה כדור את ה' מהוקך ומראשית כל תבואתך, מהוקך כמראשית או מדכתיב עשר תעשר, עשר בשביל שתתעשר כמו שהביאו הפוס' במס' תענית מדרש תנחומא פ' ראה, הא מיהא לא כתיבא בלשון



עמך אלא לדרשה דמ"ע, הא מיהא ברור שבכל קבלת שבת בדבר איסור אין לו דין גזל אלא מכירה :

**והנה** הרע"ב כתב ואין זה בעיני אלא גזלן ואנס והוסף רבנו לשון אנס, ללמדנו שאין לו דין גזלן אלא דין אנס שהוא חמס כפרש"י ב"ק (דף ס"ז) חמסן דהייב דמי ובדף ק"ד פ' יומא אנס דקתני גבי גזלן הוא חמסן דהייב דמי. והיינו כדאיתא שם (דס"ב), והאנס' כתבו שם דבלשון תורה חמס וגזל שוה, והבי' היה במשמע מהא דאיתא בסנהדרין (דק"ח א') דדור המדבר שלא נחתם גזל עד שפסעו ידיהם בגזל שאמר כי מלאה הארץ חמס, אבל בירושלמי ב"מ (פ"ד) והבי' איתא בב"ר פל"א איזהו חמס איזהו גזל אר"ח חמס אינו ש"פ וגזל שוה פרוטה, למדנו דפירוש חמס אפילו דלכתחלה הוא גזל מ"מ אין מוילין מונו בדיינין, וזהו שדקדק הרע"ב ז"ל שהוא גזלן ואנס :

**אבל** עיקר מש"כ הרע"ב שהוא גזל ואחריו מלאו נאמרי בתראי בטעם שבת קבלה וכדומה שהוא גזל, אינו לפי דעת הרמב"ן והטור והבית הרמ"א הג"ל, ששרי הרופא אסור לטול שכרו ויחר מהכאוי נאום מ"ע והשבתו לו, וא"כ האך פסקו דמ"מ אסר הבטיח ליתן להרופא הרבה אין מפקיעין מידו חיוב שלו, אחר שהוא גדול האך הוא מחויב ליתן כהבטחתו, חדע ששרי באיסור אבק רבית שאין מוילין מידו בדיינין והיינו משום דלא אמרינן בזה וחי אחך אהדר ליה מ"מ מבואר בב"מ (דס"ז א') דא"ל לקיים הבטחתו, ולא עוד אלא שהלכה פסוקה ביו"ד (ס' קס"א ס"ד), דאם הוליא המלוה אבק רבית בע"כ מוילין מידו אלא ודאי פשיט להרמב"ן והטור והש"ע שאין מדמינן איסור רבית לזה האיסור לטול שכר מלוה, דאיסור רבית כשם שיש איסור לפסוק רבית בשעת הלואה משום לא תשימן עליו נשך ה"נ יש איסור בפ"ע על לקחת רבית, מש"ה אפילו אבק רבית שאין בו דרשה וחי אחך אסור ליקח, מש"ה א"ל לקיים הבטחתו, ואם קיבל בע"כ ה"ז גזל, משא"כ איסור לטול שכר מלוה אינו אלא בשעת פסיקת שכר כדי לעשות מלוה, אלא חובה לעשות בחנם שנאמר כאשר לוי וגומר מה אני בחנם בו' אבל אחר שכבר פסק שכר שוב אין איסור לקבל שכר, מש"ה חובה גם לקיים הבטחתו במקום שאין גם העשם בל משעה אני כך, וגמלא דאחר שעבר על פסיקת שכר בשביל עשית מלוה דומה לאחר שעבר על לקחת רבית דבשניהם מה שעבר עבר, ושבו אין מוילין וזכותו ממנו, רק ברבית דאורייתא כתיב וחי אחך אהדר ליה, וזהו דעת הרמב"ן והש"ע ולא כהרע"ב, ומהו יש ללמוד דבטוה לא הביא המחבר בזה"ע (ס' ק"ד) לשון הרע"ב רק כתב כי הרע"ב קרא תגר בו' ולא כתב הלשון שהמה גוללים, והוא משום דבזה פשיט דלא קי"ל כהרע"ב כמו שפסק ביו"ד לענין הרופא, ורק מ"מ איסור יש בזה לבקש שכר לעשות מלוה, ואשר מזה יש לחוש על הבשר הגט כמו בזה דרינא בטלים, וע"ז השיב הרמ"א בהגהות יפה, והרע"ב ס"ל דפי' הדרשה מה אני בחנם בו' הוא שאסור לטול שכר, ולפי דעתו ז"ל הרופא שהתנה הרבה מן הראוי א"ל ליתן לו, ויבדל הביא הרמב"ן בעלמו דעת החולקים עליו בזה וס"ל דעשם שכול לומר משעה אני כך, הוא משום שהוא מלוה לעשות בלי שכר, ובאמת הוא דעת רש"י ג"כ ביבמות (דק"ו) בד"ה אמר ליה כיון דחליה כשרה היא משום דינא נמי לית ליה כיון דעליה רמיא למעבר, והרמב"ן הקשה ע"ז דהא חליה אינו חובה עליו למיחלן אס הוא רוצה ליישב, ורש"י לטעמיה שם (בדל"ט ב') דאי אמרה דברים נזכרים בו' כייפין ליה וחלין בו' והאנס' הרבו להקשות ע"ז, וכבר זכינו ליישב פרש"י בחיבורי העמק שאלה (ס' ק"ד אות א'), הא מיהא דעת רש"י וסיפתו דלא כהרמב"ן וש"י, ולכאורה אינו מובן סברא זו וכי בשביל שהיה מחויב לעשות המלוה בלא פיסוק שכר ויהא עבר על מ"ע זו וביקש שכרו אינו חייב לשלם לו וכי העושה מלאכה לחבירו בשבת א"ל לשלם שכרו משום שעושה עבירה, אלא ודאי ס"ל לרש"י וסיפתו דפי' הדרשה מה אני בחנם בו' היינו שאסור לקבל שכר, וכהרע"ב, אבל אכן לא קי"ל כרש"י לענין חליה כמבואר בזה"ע (ס' קס"ה), מש"ה לא קי"ל כרש"י, והרע"ב ביו"ד (ס' של"ו) לענין רופא, ואין בלקיחת מעות עבור מלוה שמתן גזל, אלא איסור בקשת שכר, אבל אחר שכבר לא רצה לעשות מלוה בלא שכר, אין בלקיחת המעות משום גזל ולא כהרע"ב ז"ל :

**בב"ק** (דף קט"ז א') היה בורח מבית האסורין וא"ל טול דינר והטבירני אין לו אלא שכרו, ובהא נמי אסור לקבל שכר ויחר משום מלות דהשבת אבדים גופו דכתיב והשבתו לו, ומכ"מ מבואר בחו"מ (ס' רס"ד ס"ח) דזה אינו אלא אסר עדיין לא נתן, אבל אם כבר נתן לו אינו יכול להוילא מידו, בכל זה היה מקום עדיין לומר דזה אינו אלא נתן לו בשתיקה, בזה אומרים אנו שנתן לו במתנה, משא"כ בפירש לו שאך מההכרח נותן ה"ז גזל ולא כמעט שכירות שהוא כמכירה ואם ביקש ממנו עבור מלוה איזה חפץ דוקא מחויב להחזיר אותו חפץ כמו בגזילה, וכמו דס"ל לרמי ב"ח ריש פ' הגזל בתרא דאם קיבל ברבית איזו חפץ ה"ז גזל ממנו, ויכול להוילא ממנו החפץ והוכיח מזה דהא דאין היירשים מחזירין הוא משום דהוי שינוי רשות, וה"נ לדין דלא קי"ל כרמי ב"ח באיסור רבית, מכ"מ בזה האיסור לקבל שכר עבור מלוה הוי גזל, והיה עוד מקום ללמוד ולדייק הכי מהנהגת הרמ"א ביו"ד (ס' של"ו) הכי שכ' אבל אם התנה בשכר הרופא הרבה חייב ליתן לו שחכמתו מכר לו ואין לו דמים ואש"פ שיש עליו מלוה לרפואתו בו' אין מוילין הממון מידו בו', משמע דוקא בזה האופן שמבקש שכר הרופא שמחויב אפילו ליתן כפי שהתנה אז אין מוילין הממון מידו, אבל במבקש מחיר הרפואות ויחר מן הראוי שבה אפילו הבטיח לשלם כמבוקשו אין לו אלא שכרו כמו במעבורת בזה האופן אפילו כבר נתן לו שלא ברצון מוילין הממון מידו. אבל באמת כל זה אינו ובכל אופן אין מוילין הממון מידו, והן הן הדברים שכ' הטור שם ומקור מקומו טעור בדברי תורת האדם להרמב"ן בס' תה"א וסיים הרמב"ן והטור בזה"ל שאין זה כדיון רבית שיואל בדיינין דרחמנא אמר וחי אחך אהדר ליה כי היכי דגיחי עכ"ל, והנה אפילו ברבית דכתיב וחי אחך ומוילין בדיינין, מכ"מ אין לו דין גזל ואם קיבל איזה חפץ ברבית א"ל להחזיר החפץ מה"מ כמבואר בפ' הרבית (דף ס"ה א'), וא"ל אלא להחזיר דמי החפץ ומה למדנו דבשאר איסור שקיבל ע"פ מה שהתנה עם חברו א"ל להחזיר אפילו מחיר החפץ, שהרי לא כתיב בזה וחי אחך אהדר ליה כמ"ש הרמב"ן, והא שכתב אין מוילין הממון מידו ע"כ לא מיירי באופן שגריך גם ליתן לו, אלא ה"ק דאפילו א"ל ליתן לו ויכול לומר משעה אני כך, מכ"מ אסר כבר הוליא השכר מידו, אין מוילין מידו, ובאמת האיסור לקבל שכר שוה בין בשכר הרופא בין במחיר הרפואות כמבואר בש"ע שם, דבכל אופן יש מ"ע והשבתו לו, ואם היה הדין ברפואות אס קיבל בהכרח יותר מן הראוי שמוילין מידו ה"נ היה הדין בשכר הרופא, וממילא בהבטיח א"ל ליתן ששרי אינו אלא גזל, אבל אחר שהעלה הרמב"ן דבאיסור לקחת שכר מלוה אין מוילין ממנו ממילא בשכר הרופא מחויב אפילו לקיים חנאו, הן אמת שיש מקום להקשות ברבית גופא מנלן לדייק מדכתיב וחי אחך עמך לדידי' אזהר רחמנא לבריה לא אזהר להחזיר, שאין זה גזל לעולם, אפילו קיבל הרבית בהכרח וא"ל להחזיר גוף החפץ ומה נלמד בשאר איסורין שקיבל ע"פ חנאי, אפילו קיבל בהכרח א"ל להחזיר כלל כמ"ש, דלמא לא כתיב וחי אחך עמך אלא בנתן לו רבית ברצון כסתם רבית כמ"ש הרא"ש פ' הרבית ס"ב, בזה א"ל להחזיר אלא משום מ"ע וחי אחך עמך, אבל אס קיבל בהכרח באמת נימא דגזל הוא וכדעת רמי ב"ח וה"נ בשאר איסורין שקיבל ע"פ חנאי, אבל נראה דרבה לטעמיה בב"ק (דף ט') דאחר אמתן אסרה תורה אפילו בא על אמו, ולמד רבא מזה דאפילו אינו מחויב ליתן אי טבע בדין, מכ"מ אס נתן אינו מתנה אלא מכירה, מזה למד דבכל המקביל באיסור וא"ל ליתן בדין משום דקום ליה בדרכה מיניה, מכ"מ אס קיבל אינו מתנה אלא מכירה, ה"ה משום אס עביד נגד התורה ולא מהני, מכ"מ אס כבר נתן אינו מתנה אלא מכירה, וממילא אפילו קיבל בע"כ אינו גזל אלא מכירה, ורמי ב"ח דלא ס"ל הכי מש"ה שפיר אקשו ליה בב"ק שם, אבל רבא יישב כרמי ב"ח וכטעמיה, ומה יובן מש"כ הרא"ש בפ' הרבית סוף ס' ו' דהך דרשה דר"ע שפיעין מעמד וכו', מבואר הלשון דדוקא הך דרשה למדנו מיתורא דעמך, ולא הא דאמרינן לבריה לא אזהר רחמנא, ולא כמ"ש בפלפלא חריפתא שם, ולכאורה קשה באמת מנלן מן הסברא דלברי' לא אזהר רחמנא אלא כמ"ש דגם בלא דרשא דחי אחך ג"כ היינו יודעין שאין מוילין ממנו, מהא דאמתן אסרה תורה וכו', ובא הכתוב וחי אחך, שמ"ע עליה להחזיר הרבית אבל רק לדידי' אזהר רחמנא ולא לבריה, וא"ל לבחור



מילה, וע"ז אחי קרא בפ"ע, מעשה למדנו מזה דגס לפירש"י ור"י שכתבו בהע"ש ידיענו דפריעה דוחה שבת מדכתיב וסוב מול אינו אלא גוף הפריעה אבל לז"ל בפריעה לא שמענו כלל, אחר שכן נבוא להשאלות שכתב ומלן דפריעה מילה דוחה שבת, למדנו דמפרש סוף מילה על גוף הפריעה שמעכת שבת ונומלח דוחה שבת, והא דליתא התם בגמרא דתנן אלו הן לז"ל כו' וכל הענין היינו ביאור על מה תחלת מילה מעכת שלא שייך לומר על גוף החיטוך שהיא המילה עצמה, ולא שייך לשון מעכת, מש"ה מפרש דקאי על הלז"ל, מה תחלת מילה היינו לז"ל של החיטוך מעכב את החיטוך אף סוף מילה היינו פריעה עצמה מעכבין את מלות המילה, ומפרש ה"ג הוא תחלת מילה אבל לז"ל המעכבין את הפריעה לא שמענו כלל ובאמת לפי לשון רבינו ובה"ג מה תחלת מילה דוחה את השבת לא נלכנו לפרש דקאי על לז"ל של החיטוך אלא על החיטוך עצמה, ואולי באמת כך הוא נוס' רבינו ובה"ג בגמ' מה תחלת מילה דוחה את השבת כו' ולא גרסי כלל כל הענין של לז"ל, איך שהוא לדעת השאלות ובה"ג לא שמענו דין לז"ל בפריעה כלל, איברא מדברי אלה למדנו שלא כה"ש בהע"ש דלר"ת יש לבדק על פריעה מילה, שהוא דבר בפ"ע, אבל לדברינו אלה אינו כך אלא ר"ת בזה כה"ש ור"י ס"ל דפריעה עצמה למדנו מדכתיב וסוב מול שהיא מילה עצמה, ורק לשיטת השאלות ובה"ג אינו כן, נמלא דעת כל הפוסקים ז"ל זולת ר"ת ז"ל שאין לפריעה לז"ל כלל, והנה מע"כ חקר עוד גס לשיטת ר"ת ז"ל אם יש לסמוך על החזקה ורוב מלויין אלא מילה מומחין הן כמו שאנו אומרים בשמיטה או אפשר דבאיסור כרת שאני, והביא דברי הראב"ד ז"ל מסוגיא דחולין (ד"ב), ודחה מע"כ נ"י דהראב"ד לטעמיה דס"ל דק"ש מעכב א"כ יש מקום לחוש שמא לא קרא שם, וכנכס לחקירה בדעת הראב"ד דלכ"ע אין בזה עיכובא, ובאמת אפילו אי ניומא דק"ש אינו מעכב, מכ"מ יש לחוש לבמה דברים שיש בהן עיכוב, והרי משום זה נהגו אפילו ע"ה להפריש תרומה וחלה ע"י חברים כדליתא בגיטין (ד"ס) [ובעיקר הענין דקריאה שם יש לדחות דמס"כ הראב"ד ולא קרא שם היינו שלא בדרך ג"כ, ועדיין יש בזה דברים אך אכ"מ, ואין העת נותן לזה] וא"כ שפיר מבוחר שאין ל"מ בין שמיטה דאיסור לאו לפצל דהוי במיתה, וגם בל"ז לא נלכנו להכלל דרוב מלויין אלא שמיטה מומחין הן אלא במנהג שהיה בימי הגמ' דכל הבא לשחוט שוטה, וכן היה במדומה. אבל שוחט בזה"ז דהוא בדוק לרבים, וכן אומן לרבים, דאם לא מל שפיר מעכבין ליה בב"ד פשיטא שאם מל הרי הוא מוחזק למוהל אומן. עוד חקר בפירוש גובה של עטרה ואין בפי מלה וגם אין עמי בידי לבא במערכת דבריו רק בני הה"ג ש' הראה לי בספר יד הקטנה ח"ב ד"ה מילה חוקר בזה בל"ז וחזקה ע"י המחבר שלא הוליא מת"י דבר שאינו מחוקק. עוד יש לחקור אי הוי בכלל שאין מעכבין אה"מ, אם ניומא דמכ"מ מילה למול משום זה אלי ואנוהו, וידיע מחלוקת הרמב"ם והטור בזה, וכבר ביארתי לפני מע"כ ש' דאע"ג דמשמע מסוגיא דיבמות (דמ"ז ב') נשתיירו בו לז"ל המעכבין אה"מ חוזרין ומלין וכו', אבל שאין מעכבין אין חוזרין ומלין, מכ"מ י"ל דדוקא גבי גר הכי הוא דנתיב נתרפא מטבילין אותו מיד, אלמא שאין משהין בין מילה לטבילה משו"ה אין משהין בשביל לז"ל שאינם מעכבין אבל בל"ז מילה למול אפילו שא"מ, או אפשר שאני מילה דליתא לערא טובא ליתא בזה משום זה אלי ואנוהו, ושמעתי לפרש הא דליתא בשבת (דף קלב ב') דנתיב זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במ"ע, עשה לפניו סוכה נאה כו', אלא שאול אומר ואנוהו הוי דומה לו מה הוא חנון ורחום אף אשה היה חנון ורחום, שצא א"ש כלפי הדרש של ח"ק מלות נאות, בא לדרוש דמ"מ במקום לערא יש לדרוש מהאי קרא להיפך, כ"ז נלכנו באופן שלא היה מחוקק כ"ל מתחלת המילה, משא"כ אם ניומא שאחר המילה נתקלקל בודאי אין להטעם בחנם. והנה באמת הוכחה גדולה היא מדנראה נקב במקום החריץ ש"מ שהיה קרוע אז. היולא מכ"י, אם הוא עור הפריעה ודאי אין מקום לחוש, אבל אם הוא עור החיטוך, אולי פקל יש לטעות מספרים דקים מאד, ולהניח באותו נקב שבחריץ ולחזק שם וממילא יתגלה העטרה, ובה האופן מדומה שלא יהיה הכאב גדול

כ"ז דברנו דרך כלל במקום שאסור לטול שער, ועתה נדבר בפירוט בג"ד, מדברי מע"ה נ"י ודברי שכנגדו הה"ג נ"י שמענו, דענין רח"ש הגהוג במדינה שהרענים מקבלים מנשואי אשה, הוא בשביל סידור קידושין שהוא דבר מזה ואסור באמת לקבל שער ע"ז כמו שער הוראה וסידור גט לדעת הרע"ב ונתינת קבלה לשו"ב שהוא הוראה, והא שגוטלים דבר קצוב הוא כמו שהחירו לאילא לקבל שער על ראות כבוד, מטעמים הידועים ומבוארים בהלכות הרמב"ן שם וברא"ש וע' מש"כ האורים בחמ"מ (ס' א') לענין דייגים, אבל א"כ אינו ראוי אלא בדבר קצוב כמנהג המדינה, וגם דכל קהלה שתקנה לעצמה ליתן לרבע יותר או אפילו בלא קצבה כי אם לפי ראות עיניו, מהני שפיר על כל בני הקהלה, ובכל זה הוקשו דברי הה"ג מקאבעלחא מדבר מע"ה נ"י והוקן חן בדבריו, ואין בזה שום דמיון למוכס שאין לו קצבה, מטעם שכתב הוא ועוד טעמים, אבל כ"ז על בני עירם משא"כ אם בא אחד מעיר אחרת לשם וסידר לו הרב קידושין, לא מהני קבלת אותו קהלה לחיבהו יותר ממנהג המדינה:

**אבר** בעיקר הדבר לבדי לא כן יחשוב, אלא ענין רח"ש הגהוג אינו עבור סידור קידושין שהרי אפילו אם הרב אינו מסדר בעלמו ולא בשליחותו מכ"מ מחויב ליתן רח"ש, אלא הוא בשביל שקני החופה והכיפה וגם מקום החופה בחצר ביהב"ג קנין הקהל המה, וגם השמיים שפוסקים בנכדו הנשואין הכל שכרי הקהל המה, והמה אינם מרשים את שלהם כי אם לשלם את העובד העיר בכל מילי דמחא דעליה רמיא כך וכך, וא"כ יש להם כח על בן עיר אחרת לעכב דברים אלו יותר מעל בן עירם שיש לו ג"כ אחיזה זכות בהם, ואותו זכות שיש להם מסרו להרב שיבקש שרשם והיינו רשיון הנשואין בקהל כפי דעתו, ואין בזה שמץ איסור, רק חוסר ד"א להעמיס על אורח הרבה, והוא מקלה רגלי אורחים מעירם, וגם בזה עלינו לשפוט את הרב בלדק מסתמא ידע לב חכמתו עת ומשפט זה האדם, ובחנם הרעים מע"כ ש' את העולם במח"כ, וה' ישמור אותו מלכד בהוראה, ויעמידנו על קרן האמת כנפס העומס בעבודה:

נפתלי צבי יהודה ברלין.

## סימן נב

ב"ה ר' ב"ה תמוז תר"ל.

כבוד הרב וכו' מ"ה מיכאל ירמ' נ"י.

**מכתבו** הגיעני ועד היום לא הללתי בענין דשאלתא כי לא עמדה לי השעה והיום האללתי שעה לעיין בדבר הכר אינש דמהלך בארתן דחקין שראה בבשרו, והנה לז"ל דק רחבו כמלא קש נמשך מעור הגיד עד העטרה ומכסה החריץ אשר בין הגיד והעטרה, אלא שבמקום החריץ נראה נקב וחלול בין הלז"ל ובין הגיד אשר מזה מוכח שהיה חסוך וקרוע וחזר ועלה ונדבק למעלה לבשר העטרה וגם נראה שהלז"ל הוא מעור הפריעה ועתה הגיע לשאלא אם כן הוא עור הפריעה, אם יש בזה"ע רין לז"ל המעכבין אה"מ כמו בעור החיטוך. והנה כבר הראה מע"כ ש' מפורש יולא מפי רבינו בטל א"ז הגדול דליתא במחלוקת ר"ת ור"י ושיטת רש"י כהר"א חננס מע"כ הגיע לחיבור השאלות ואחריו לדברינו בהע"ש, והוליא מהם דהשאלות בשיטת ר"ת דלז"ל המעכבין את הפריעה מעכב, ועוד הוליא דלפי דברי בהע"ש אין בזה מחלוקת, ולכ"ע הכי הוא דלרש"י ור"י הפריעה היינו גוף המילה, וממילא לז"ל מעכבין בפריעה כמו בחיטוך אבל לא כיון מעלה כבודו יפה כאשר יבואר, ומתחלה יקשה לי שיטת ר"ת דמפרש אף סוף מילה הוא לז"ל המעכבין אה"פ, מלן דקאי על לז"ל ולא על גוף הפריעה שמעכת בשלמא לפירש"י ור"י ע"כ מיירי בלז"ל, אבל לפיר"ת דמיירי בפריעה מלן דבליזין מיירי ע"כ ל"ל דגם הוא ס"ל כפירש"י והר"י במש"כ דגוף הפריעה ידענו שמעכת מדכתיב וסוב מול הרי דקרי בפריעה מילה, ומזה ידענו שהיא מעכבת אלא שאכתי לא ידענו דלז"ל של הפריעה אי הן בכלל

אחתה מלוא לאח"י, או ע"י אחר, וא"כ הא"ך למד רבינו זה הדין מהא דעוסק במלוה פטור מן המלוה וכש"כ בת"מ, הרי דאילו כש"כ כלל, דת"מ הא"ך דהיא מ"ע יקרה מכל המלות מ"מ אין בה כח בעוסק בה לפטור מן המלוה דע"מ כן נתנה התורה כדי לעשות המלות ע"כ עודני נכוד בהבנת דברי רבינו אשר בכ"מ המה מאירים וה' ירד לי בגבורים להבין ולהשכיל כלשון רבותיו הראשונים המלמדים ומורים, נפש העמוס בעבודה :

נפתלי צבי יהודא ברלין.

## סימן נד

ב"ה ה' י"ג אדר תרמ"ו.

לכבוד הרב וכו' מו"ה מרדכי אריה מ"ן ב"ק זווניהאראדקע.

**ה**ן הגיעני בקין העבר קונט' מעכ"ה בפלפול התלמידים במס' פסחים ולא נפיתי לעיין ולהשיב מפני הכבוד, כי עבודתי תמה וערדתי עלומה, עתה הגיעני מכתבו בדבר הוראה, והנני להשיב בעזרו ית"ש, בדבר חטוק שנוגד אחר השקיעה אין שמש, באופן שיש ספק אם הגיע לכה"ס כידוע מחלוקת גאונים קדמאי ובתראי בשיעור ביה"ש, והורה מעכ"ה למול את החטוק בעש"ק, משום שקשה למע"כ על הא דתניא בתוספתא דמגילה נולד בה"ש מאחרין ולא מקדימין דאחר שמונה מלוה ובתוך שמונה אין בו מלוה, מה מועיל הא דאחר ח' מלוה עכ"פ עבר במה שאינו מל בה' על עשה שיש בו לז' כרת, ובמל תוך ח' נהי דלא עשה מלוה עכ"פ יא' כמש"כ הרמ"א (בס"י רס"ב) ואף שהש"ך חולק אבל בתוספתא משמע כרמ"א דתוך ח' ליכא מלוה משמע דלא רק דליכא מלוה וא"כ קשה, והאריך בשוב הענין עד שהגיע להוראה זו, במח"כ מע"כ נ"י לא עוב הורה, דברור הדין דבתוך שמונה אין זה מילה כלל, וכמ"ש הרשב"א בתשובה שהביא הב"י (בס"י רס"ד) דמי שגריך למול הילד לפני זמנו משום סכנה, אין ג"מ אם ימול ישראל או ע"ג, שאין זו מילה אלא חתיכת בשר בעלמא, והכי פסק הרמ"א שם, ומגוף התוספתא משמע הכי דפי' אין זה מלוה משמעו שאין בו מלוה כלל כמש"כ הב"י יו"ד (ס"י רפ"ט) דלשון אין בו מלוה כמשמעו דכתנן העושה תפלתו עגולה אין בו מלוה, וע' מש"כ בהע"ש (ס"י קמ"ה אות ג'), וגם הדעת נותן שכן הוא, שהרי קי"ל כהירושלמי יבמות פ' הערל, דלפני שמונה לא נקרא ערל כלל ומוחר לסוכו בשמן של תרומה, והכי פסק הרמב"ם (פ"א מה' תרומות), וא"כ היאך אפשר לומר דאם מל בתוך שמונה יא' ידי המלוה, וה"ז כנוטל חלה לפני פריסה שאינו חלה כלל, והכי פירש"י קידושין (דס"ב א') דלהכי תרם בנחומר אינו תרומה כלל משום דכתיב ראשית דגנך דוקא מידי דמדינן, הרי דעושה המלוה קודם שנתחייב באתה מלוה אינו יולא בה כלל, ואפילו התום' שהקשו על פרש"י והביאו מהא דמעשר לפני מירוח הוי מעשר, ומש"ה הולכין להביא ראיה אחרת שאינו תרומה, היינו משום דלפני מירוח איכא דרשה דקרא צביה (ד"ג) דמע"ר שהקדימו בשבולין פטור מתר"ג שנאמר והרמחם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר, ולא תרומה גדולה מן המעשר, הרי דמעשר מיהא הוי, מש"ה הקשו שפיר א"כ לימא דבמחזור ג"כ הוי תרומה, אבל מל הסבירא ודאי לפני זמנו אינו מלוה כלל, והמל לפני זמנו, לבד שמבדק לבטלה, עוד ביטל מ"ע לעולם, שהרי לא ימול עוד לאחר זמנו, ובאמת אם היה אפשר למשך הערלה עד שיהא אפשר לקיים מלוה מילה היה נראה שמלוה לעשות כן כמו מי שיש לו מכה בקיבורת וא"י להניח תפילין, ודאי מלוה לרפא המכה כדי שיקיים המלוה, וע' מש"כ בחיבורי הע"ש (ס"י י' אות א'), עוד הכרח דלפני זמנו אינו מלוה כלל מקושיית הר"ש שהביא הרא"ש פ"א דמילה הא מיהא ברור דלפני זמנו אינו מילה כלל, וכמ"ש הרמ"א (בס"י רס"ב) דהמל בתוך שמונה א"ל להט"ף ד"ב משום שכבר יא', ביארתי בהע"ש דה"ק שכבר אין לו ערלה, ודומה לטול מהול ש"ל להט"ף דס' ברית אלא משום ספק ערלה כבושה, משא"כ המל צליה ולאחר זמנו שכבר חל עליו שם ערל, וחילוק זה הוא דעת הר"י יע"ש, איברא לפי זה שאט מדמין המל בתוך זמנו לטול מהול

על

גדול כ"כ, וכבר אמרתי לירידי שלגמר ההוראה יש לראות בעין איך הוא ועתה שלום והנני ידיו מוקירו ושאלו :  
נפתלי צבי יהודא ברלין.

## סימן נג

ב"ה ב' ב' סיון תרל"ו.

לכבוד הרב וכו' מו"ה נתן רובין האבד"ק חאלוי.

**ה**גיעני מכתבו, ואשר שאל חוות דעתי על ענת אחיה מורה הוראה, להמתין ולדחות מילת חטוק שחש אביו למול מחמת מיחא בניו הראשונים ר"ל שלשים יום ואמר שהוא סגולה, אינני מהכים להוראה זו כל עיקר, ואם יש באמת אחיה חשש שבניו של אותו אב מתו מחמת מילה, היינו שמתכוונים וחשו אחר המילה זמן מרובה עד שמתו, אסור למול גם לאחר ל"י ואין לסמוך ח"ו על סגולה זו, ואם אין מקום לחשש מילה היינו שהיו חטוקות בריאיו משום ואח"כ מתו מאיזה חולי, ח"ו להמתין ולדחות מ"ע דשמיני משום סגולה שאין בו משע, וכמו שאסור לדחות עיקר מלות מילה מחמת סגולה כך אסור לדחות מ"ע דשמיני, וראיה לדבר, מדכתבו התום' חולין (דמ"ז ב') דר"ג שאמר המתינו, הוא משום דס"ל דבתרי יומי הוי חזקה, ואי כרשב"ג לא הוי אומר המתינו, הרי מבואר דר"ג שלא נתחזק שמים מ"מ אין לדחות מ"ע דשמיני ג"כ, ואין להקשות על התום', הרי אפילו בלא חזקה כלל יש להמתין ברואין יטקא אדום וירוק כדאיכא בשבת (דקל"ד) אמר אב"י אמרה לי אם הא' יטקא דסומק כו', דתניא אר"ג כו', איברא היה קשה לרביתו, אמאי נלך אב"י ללמוד הא' דינא מאימיה חטוק ליה דר"ג אמרה, אלא ע"כ מעובדא דר"ג אין הוכחה אי ס"ל דאין לחוש על סומק וירוק כלל, ורק משום דשנים מתו היה מקום לחוש, ואילו לא ראה אותו אדום, לא היה מניח למול כלל אבל השתא כשראה אדום היה סומך ע"ע עוד שיטל דהדמימותו גרס, או להיפך דאדום לבדו ג"כ אין למול עד שיטל בו דמי. והא דמספר ר"ג שראה שני ולדות שמתו היינו לאשמועינן דאפ"ה היה סומך ע"ע לומר דרק האדמימות גרס, ואחר דאמרה ליה אם, הבין אב"י דר"ג ג"כ הכי ס"ל, זה ברור בפירוש הסוגיא, מעתה הכריחו התום' דע"כ ר"ג כרבי ס"ל דאי כרשב"ג היאך ס"ד דאב"י דלר"ג אפשר לומר דאדום וירוק לבדו אין לחוש, ורק משום שמתו כבר שני ולדות הא כמו שאין לחוש לרשב"ג לדחות מילה לגמרי בשביל שני ולדות שמתו ה"ג אין לומר המתינו ולדחות מ"ע דשמיני, אלא ודאי כרבי ס"ל וא"כ שפיר י"ל הכי והכי, וזה פ' דברי התום', מעתה מבואר דהתום' ס"ל שא"ל לומר המתינו לרשב"ג בתרי יומי. ואין לדחות דבאמת אפילו לרשב"ג אסור לומר המתינו משום תרי יומי ומ"מ הוכיחו התום' דר"ג כרבי ס"ל דאי כרשב"ג הא"ך מהיישב לפי האמת דסומך וירוק לבדו אסור למול, והא דסיפר ר"ג שמתו שני ולדות הוא לאשמועינן דאפ"ה סמך ע"ע שהאדמימות גרס, ולרשב"ג מאי רבותא הרי בתרי יומי אין דוחין המילה לגמרי, אבל אי הוי כוונת התום' הכי הוי להו להוכיח מדסיפר שראה ראשון ומת שני ומת שלישי וכו', אבל מדכתבו התום' ההוכחה מדאמר לה המתינו מבואר דלרשב"ג לא היה לר"ג להמתין אי לא הוי אדמימות לחוד סכנה למול והדעת נותן דאין לדחות מ"ע דשמיני, אם לא עפ"י חזקה שראוי מחמת זה לדחות כל המילה אם יולך ולא משום סגולה בעלמא שאין לה עיקר, ומה שעמדתי על לשון הרמב"ם הל' אישות (פט"ו ה"ב) דמס"ה ילמוד תורה ואח"כ יא' אשה משום שהעוסק במלוה פטור מה"מ וכש"כ בת"מ והקשינו ובי העוסק בת"מ פטור מכל המלות ויישב מע"כ כ"י דהרמב"ם סוין למש"כ באופן שאפשר לקיים המלוה בזמן אחר או ע"י אחר, לא כן ירדי סובל לשון העוסק במלוה פטור מן המלוה, אלא שפטור אפילו שלא יעשה מלוה אחרת לגמרי כמו בהא דברכות דחתן פטור מק"ש, ומקור הדין בזבחים (ר"ק) דעוסק במתו פטור מק"פ, וע"ע סוכה (דכ"ה ב') אבל בעוסק בת"מ אינו פטור מן המלוה אלא ח"ת קודם אם אפשר שעתשה

לפני המילה אסור למול כדי שלא נבא לרחות שבת, משא"כ מליצה ענמה דא"ל לעשות לפני המילה, ה"ז הותרה וה"ז כמו כל מלות שמכבדין בס את המוכבדין, ולא דמי לפקו"ג שטוב טוב שלא להגיע לפקו"ג ולא לרחות אה"ש, ולא לירי סכנה בחול, משא"כ מליצה היא פקו"ג שמולה להגיע לזה, ומש"ה הוי מולה בעיסה כמו מילה ענמה ומיקרי הותרה, אחר כ"ז הגני אומר הכלל הידוע הנח לישראל כו' יידו העמוס בעבודה :

נפתלי צבי יהודא ברלין.

## סימן נו

לכבוד הרב וכו' אבר"ק שווער.

**מכתבו** מן מ"ד למצ"י הגיעני, ואני עמוס בעבודה רבה והגיעני ימי זקנה ושיבה, וכבד עלי משא הכתיבה, ע"כ נמשך נשובתי עד היום, והנה נסתפק מע"ל אם לסמוך על הוראת הט"ז ביו"ד (סי' קט"ו) שהחיר לקלון חילנות שיש בהם פירות כדי לבנות במקומם בית, ובעניי הגני מסכים למע"כ כ"י שיש להזהר מזה, שלא לקון משום חוזה שווי יותר משווי האילן, דב"ז שיש הנאה בהשחתה יותר מקיומו כל דבר אסור משום כל תשחית כדמוכח בגמ' (דק"ט א') דלולי כל תשחית דגופא עדיף היה אסור לשבור כלי משום הנחת הגוף, אלאמה בהשחתת האילן דחמיר שהרי יש בזה סכנה וגם התורה החמירה בו שאין מלקות על כל כל תשחית אלא על הקולץ חילנות כמבואר ברמב"ם הל' מלכים פ"י והכי מוכח במכות (דכ"ב) ולימא משום קולץ חילנות שלוקה משום ואותו לא תכרות, ולא קאמר משום כל תשחית [וטעמא דמילתא כתבתי בחיבורי העמק דבר במקומן] והיינו שהביא הגמ' להוכיח שיש בקליטת חילנות חומר מדא' רב האי דיקלא דטענו קבא אסור למקליה פי' דבאמת קב תמרים בכל השנה ה"ז כאינו, וכל הנאה ולורך הרי שיה יותר ומכ"ל אסור לא משום שווי האילן אלא משום חומר האיסור, וכל הטעון קב מיקרי עושה פירות, ויש להזהר בו לבטל כל הנאה אשר יש בהשחתת האילן, ורק המפורש בגמ' שרי דהיינו מה שפי' הרמב"ם שם שמזיק חילנות אחרים מהא דשמואל משום דגם הגזוקין המה חילנות ולא אולמא דזה האילן המזיק מהם, או שמזיק שדות אחרים, שאינו שדות בעל האילן, וזה למדנו ממסנה דב"ב ובחרוז ובסקמה מוכח הא אין במקום החילנות שדות אחרים רק של בעל האילן אסור לקון, ומחויב לסבול ההיזק ולא להשחית האילן שיש בזה לאו ולוקה, אבל היזק הכריות דוחה האיסור שבו, כמו שגדחה האיסור לעולם בזה תעבורו שאסור לשחרר משום מלה לקיים דברי המת כמ"ש התוס' גיטין (דל"ח א') וכן הרבה, או מפני שדמיו יקרים, והוא מימרא דרבינא, והיינו משום שאם העץ יקר מן הפירות שרי העץ הן המה הפירות ותכלית האילן, אבל הגאות אחרות של השחתת האילן מיקרי השחתה אסור, כך היה נראה דעת הרמב"ם ז"ל, איברא רבינו הרא"ש כתב בפ"י ואם היה לך למקומו מותר, ועדיין יש מקום לחלק בין הגאות של השחתת האילן ולומר דוקא והתועלת בא לבעלים עם ההשחתה, משא"כ אם רוצה לבנות שם, ומי ידע דלמא לא מסתייע מילתא, וכמה דמגילה (דכ"ו) לא ליסתר אינש כי כנישתא כו' משום פשיעוהא, וכל דבר שאין תמירו רק מה שיחקן אח"כ אסור דתנן במסכת כלאים (פ"ב) לא יאמר אורע ואח"כ איפך כו' ה"ג אסור להשחית את האילן ואח"כ יבנה בית שמה לא יבנה וגמלא עובר על ל"ת כך דעתי הקלה נוטה :

ב"ה, ה' לפרר והשביעית וגו' חרל"ח.

## קונטרס דבר השמטה

[זה] השם נאה לענין, אע"ג דאלל שמיעת כספים נאמר זה הלשון וזה דבר השמטה, ולא בעבודת הארץ מכ"מ לא מיבעיא לפרש"י בכרייתא דרבי בשתי שמיעות הכסוב מדבר, וזה דבר השמטה שמוע

שלא חל עליו מעולם מלות מילה, שוב אין מלה למשך ערלתו כדי לקיים בו מלות מילה :

**גם** מה שכתב מע"כ, דהמאחר מבטל מ"ע שיש בו לך כרת, דייק מע"כ לך כרת, ולא כתב מ"ע שיש בו כרת היינו משום דעל מלות שמיני ליבא כרת, מש"ה כתב לך כרת אם לא ימול כלל, אבל באמת גם לך כרת ליבא על האב, ואינו הייב כרת אלא העל עליו אסור מל ענמו בגלותו, הא מיהא בגולד אחר שקיעה פשיטא שנימול בחשישי ואם הוא שבת בעשירי, ומסנה מפורשת היא :

**איברא** בעובדא דמר שהיה גם בזה ספק אם נולד לאחר השקיעה או לפני השקיעה היה מקום לומר דמלין בספק שביעי, ספק שמיני משום דהוי ס"ס שמה לפני שקיעה ושמה בה"ש הוי יום, מכ"מ אי בא לפני השאלה הייתי מורה לאחר המילה (משום דזה הספק אי לפני שקיעה או לאחר שקיעה) הוי ספק שאפשר שיתברר ע"י אנשים שהיה או בשעת לידה, וכל ספק שאפשר שיתברר הולכין לחומרא, ומנא אמינא לה דהנה ידוע בהגיע לפני גדלות וברקו ולא מלאו שערות חוששין שמה נשרו, והטעם דחוששין מספק, משום חזקה דרבה כידוע פ' יולא דופן, וא"כ אם היה ספק בשנים ג"כ וברקו ולא מלאו שערות היה הדעת ניתן שלא לחוש שמה נשרו, ואין לחוש לקידושין, ובאמת נסתפק בזה הרשב"א בתשובה (סי' אלף רט"ו), ומכ"מ אכן קי"ל דחוששין לקידושין כמ"ש בב"ש אה"ע (סי' קנ"ה סק"ב), וכתב הטעם משום דהכל ספק אחד הוא, וה"ג בג"ד הכל ספק אחד אי הוי יום או לילה, ובחיבורי הע"ש (שאלתא קט"ז אות ו') הארכתי הרבה וביארתי דעיקר הטעם הוא משום שהוא ספק דאפשר שיתברר אוליין להחמיר והראיתי לדעת שזה טעם מהגהנו ביבמות פרק אלוהם ספק בן תשע שנים ויום א' ספק שאינו כו' פוסל מן הספק, ורבותיו היום נתקשו בזה, אבל לפי הפשט הטעם משום שהוא ספק שאפשר שיתברר ע"י אחרים שנתו, וה"ג בג"ד הוי ספק דאפשר שיתברר דנולד אחר שקיעה וא"כ יש לך לילך לחומרא, וכעין דאיה הוא ממסנה ר"פ ר"א דמילה, דתנן קטן נימול לשמונה ולתשעה כו' נולד בה"ש נימול ל', וע"כ פי' להשיע דאפשר הוא בחשישי וא"כ ליחיי קטן נימול לשבעה היינו אסור נולד ספק אם לפני שקיעה או לאחר שקיעה נימול לספק שביעי, אלא ודאי דזה אי אפשר בשום אופן לאקדומי לפני שמיני בכירור :

נפתלי צבי יהודא ברלין.

## סימן נה

ב"ה, ג' ל"ג בעומר ה'ת"ח.

לכבוד הרב וכו' בקש"ה סו"ה ראובן יצחק סו"ץ דק"ק ריגא.

**מכתב** מע"כ נ"י וכו', ואשר הוסיף מעכ"ת כ"י להגיע דבריו היקרים בענין מליצה בשבת, אשר התחזק בכל עוז שימאץ הפורע והטעם שכתבתי בהע"ש, דפק"ג דחוייה וטוב למעט בדיחויים, והפורע כ"י שאין מבלק ידו אין כאן דחוי אחר, יאבד מליצה דמר שכוון הוא ואני לדעת אחת, ובכ"ז לא אכחד ממע"כ כ"י שאניני יכול למחות בעיר, באשר נעשה הרגל לעשות מליצה כיבוד ולא כמו שארי פקו"ג, ע"כ הגני מלמד לחשוב דזה הפקו"ג הוא כמו הותרה, מטעם שכבר נתנה שבת לרחות מפני מילה, וה"ז כמו אברים ופדרים שאין זמנם קבוע ודוחה שבת בשביל חביבה מלה בשעתה, ומ"מ עיקר היתור הוא משום שכבר ניתן שבת לרחות אלא שחייב כדאיתא בפסחים (רס"ט) ה"ג פקו"ג דמליצה, ועוד יש מקום לומר דאחר שא"ל להיות מילה בלי מליצה, א"כ פקו"ג זו הותרה, כמו כל דבר שדוחה שבת בע"כ כמ"ש בהע"ש שם והרי ע"כ זהו הג"מ בין מליצה להא דאי אבריה סמנין לפני המליצה דקי"ל כהר"ה שאין מהללין בשבת כדי שלא נכין לרחות שבת בשחיקת סממנין ואחרי מותר למול ואין אנו חוששין לרחות שבת של מליצה אע"כ שאני סמנין דאפשר לעשות מע"ש מו"ה"ה היא דחוייה אם נתפזרו אחר המליצה, מש"ה אם נתפזרו

**אבר** לאחר העיון בפסקי ראשונים, לא נמלא בשום פוסק דא"צ עבודת אדמה בזה"ל דרבנן, הן בדעת הרמב"ם לא נחישת דעת מרן הכ"מ ב'ה' שמיטה ויובל, אבל ב'ה' תרומות (כ"א הכ"ז) ב' בפשיטות דקדושת עזרא נחקקו לע"ל לשביעית מה"מ ולתרומה מדרבנן, ובאמת כל עין רואה דפ"ט כיון שהגיע לשמיטת כספים כ' הרמב"ם הא דאביי בגיטין, דכיון שאינו ציובל אין שמיטת כספים מה"מ, ובר"ם ה' שביעית לא כתב מאומה הא דאביי במו"ק, מבואר דהוא מה"מ [וראוי לדעת שהוא שכ' בתרומות שהוא דרבנן משום דכתיב כי תבאו הוא טה"ד ו"ל צבאכם היינו בחלה] וס"ל דא"צ דנתקדשה הארץ לעולם כר' יוסי ביבמות, מכ"מ סתמא דגמרא בכ"מ תרומה בזה"ל דרבנן וע"כ משום דלמדון מחלה, ולזה הסכים הגר"א ביו"ד (ה' תרומות סק"ו) שדעת הרמב"ם מוכרח ודלא כה"מ, אבל שביעית דכתיב כי תבאו, אפילו בביאת מקלט הוי ביאה, ואין ראיה גדולה מזה שלא הביא הרמב"ם שהוא דרבנן כדרכו ו"ל, אלא פשוט שהוא מה"מ, [וכ"כ בקונטרס עבודת קרקע להש"ל החדשות ס' ט"ו] ומש"כ בפ"י ה"ט ובזמן שאין ציובל טה"מ אינו טה"מ אחר מכל אלו אלא שביעית בארץ, והשמיטת כספים בכ"מ מדבריהם, הא מדבריהם לא קאי אלא על השמיטת כספים, כמש"כ מרן בפ' ד', ולהלן יבואר דהכי דעת רש"י, וגם על ר"ת הבינו מדלא כתב במס' גיטין דה"ה זריעה וחרישה, ש"מ דוקא שמיטת כספים דומה ליוביל, ולא עבודת הארץ, ואע"ג דבקיודשין (דף ל"ח) כתבו דה"ה חו"ל, לא בא בזה אלא לפרש הא דאביי במו"ק אבל אין הלכה הכי, וגם שאין הכרח בדעת ר"ת כ"כ, אבל מכ"מ לא מלינו מי מהראשונים שיאמר הכי בפירוש, וגם הר"ה שהביא בבה"מ שהיקל הרבה לענין שמיטת כספים לרבי דתלוי ציובל ובזמן שאין מקדשין אין שמיטת כספים אפילו מדרבנן, כ"ז רק בשמיטת כספים, ולא עבודת הארץ, אלא בסוף העלה הר"ה עוד טעם שאין טה"מ כלל שביעית בזה"ל ויבואר לפנינו, ובאמת הכי מוכח סוגיית הש"ס במו"ק דלא כאביי, מדסקיל וטרי בזה דר"ג ובי"ד בטלו שני פירקים שלפני שביעית הכי אתו ר"ג ובי"ד ומבטלי קראי לר"ע או הלכתא כר"י, ואי נימא שהוא דרבנן מאי קושיא הרי אפילו בתולדות לאביי דס"ל שהמה בלאו, מכ"מ י"ש דבבביל שהוא דרבנן, לא אסרו אלא אבות ולא תולדות משום פסידא מכש"כ ד"ל דבבביל שאינו אלא דרבנן לא גזרו אלא על פסם שביעית דבלאו ולא על חום' שאינו אלא הל"מ, אלא פשיטא להגמ' דעבודה בשביעית אסור מה"מ ודלא כאביי, וטעמא דמלתא בזה דפליגי על אביי, תליא בפירוש ברייתא דרבי דלפרש"י מחולק הגמ' בפי' לשון רבי בשעה שאי אתה משמט קרקע, דלא כיון רבי כלל על בזה"ל, והיינו תרי לישני בפרש"י קידושין (דף ל"ח) דלפנינו אי' בפירש"י על בזמן שאי אתה משמט קרקע, במדבר ולאחר שגלו, והחום' הביאו לשון פירש"י במדבר דליכא חרישה חרישה, מבואר דבזה"ל אסור מה"מ, אחר דקיי"ל כר' יוסי דקדושה שניה לא בטלה, ותדע עוד דהכי פשיט בגמרא שהרי במו"ק שם שני (ר"ב) רבא א' לעולם רבנן וכו' מנ"ל לרבא דרבנן דרבי פליגי על חו"ל הלא מחלוקת רבנן אינו אלא בהקדש והשמיטה שמוש, אבל כמה שחומר בזמן שאי אתה משמט קרקע, לא מלינו שחולקים כלל, ואין לומר משום דגם זה תלוי בהקדש והשמיטה שמוש, בזמן שאי אתה משמט ציובל כפירש"י גיטין (דף ל"ז) הא לימא, שהרי בכל מקום פירש"י בטעמא דרבי משום דבטלה קדושת הארץ, כמבואר בפרש"י דקידושין לפנינו שכ' לאחר שגלו, ובסנהדרין (דף כ"ו) פי' דר' ינאי משום דבטלה קדושת הארץ, ולא פי' משום דתליא ציובל, ובגיטין ג"כ שם פי' זה הטעם, ורק בזה דאביי שם דמיירי בזמן הלל מוכרח לפרש דסמך על הקדש דירושלמי, אבל כאן במו"ק לא נזכרנו אלא על בזה"ל, וא"כ מלן דרבנן פליגי על רבי בזה, אלא הדבר פשוט דכמו בזמן הבית היה אסור מה"מ ה"ג בזה"ל לרבנן, ורק לרבי דקיי"ל כוותיה סובר אביי דמכלל דאביא זמן שאי אתה אוסר עבודת קרקע והיינו לאחר שגלו דלא מסתבר ליה לפרש דמיירי במדבר דליכא חו"ל, אבל סתמא דגמ' ס"ל דרבי מכיון על זמן המדבר, אבל בזה"ל אפילו לרבי אסור מה"מ כ"ז לפירש"י, אבל לדעת הרמב"ם ור"ם בפי' שני שמיטות דרבי ו"ל דפליגי בזה גופא, אי חו"ל בכלל שם שמיטה ותלוי ציובל, או כפי' הרמב"ם תשמטנה קאי על פירות שביעית, ולא על עבודת שביעית, אבל

שמוש בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים, דעבודת הארץ בשביעית קרי משמט קרקע, ודאי שפיר מיקרי דבר השמיטה, אפילו לפי' ר"ת דפי' אתה משמט קרקע היינו יובל שמשמטין השרה מן הקנה והכי פי' הרמב"ם בריש פ"ט מה' שמיטה ויובל, אבל איסור עבודת הארץ לא נקרא שמיטה, מכ"מ שמיטת פירות היינו להפקיר גידולי שדה ואילן בלי עבודה ודאי מיקרי שמיטה כמש"כ הרמב"ם (פרק רביעי ה' כ"ו) מ"ע להשמט כל מה שחוליא הארץ בשביעית שנאמר והשביעית תשמטנה ונטשתה, וע"ז כתיב בפ' ראה כי קרא שמיטה לה' וכתיב קרבה שנת השבע שנת השמיטה]:

**ראיתי** דעות איזה רבנים מיושבי ירושלים חוב"ב ואחריהם מלאו גם גאונים הדור י"ז לחוות דעת והחליטו דהא פשיטא דלרבי דס"ל בשתי שמיטות הכ"מ אתה שמיטת קרקע ואתה שמיטת כספים, בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים בזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים, הרי מבואר דאין איסור לעבודת קרקע בזה"ל, לא מיבעיא לפירש"י בזמן שאתה משמט קרקע היינו עבודת הארץ, הרי מבואר דיש זמן שאי אתה משמט קרקע והיינו בזה"ל [ולטעמיה קאי כפירש"י בחומש בפ' משפטים והשביעית תשמטנה מעבודה, הרי קרי העדר עבודת הארץ שמיטה] והטעם שאי אתה משמט קרקע בזה"ל פרש"י בסנהדרין (דף כ"ו) דר"ה פוקו וזעו בשביעית, שביעית בזה"ל דרבנן דבטלה קדושת הארץ, פי' דס"ל כרבנן דר' יוסי ביבמות (דף פ"ב) דקדושה שניה עמי בטלה, וזה הטעם הביא רש"י גם בגיטין (דף ל"ז א') בדר"ה בזמן שאי אתה משמט קרקע כגון עכשיו שנטלה קדושת הארץ, וזה דלא כטעם שכ' רש"י שם בדר"ה בשביעית בזה"ל משום דסמך על הא דאי' בירושלמי גיטין שם דתליא בשמיטה דיוביל, ובאמת שני ברייתות הן בירושלמי שם מתחלה אי' דקשה על הלל למ"ד מעשרות מה"מ משום דלא בטלה קדושת הארץ, משא"כ למ"ד מעשרות בזה"ל דרבנן דבטלה קדושה"א ינאי, דאע"ג דשמיטת כספים לא שייך לקדושת הארץ מכ"מ הא תניא בשני שמיטות הכ"מ בזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים אלא דגם הפי' מחלוקת אי' בטלה קדושת הארץ בראשונה, ומאליהם קבלו עליהם את המעשרות בימי עזרא וא"כ גם בזמן בית שני מעשרות ושביעית מדרבנן, ובה תלוי שמיטת כספים, אבל למ"ד מעשרות מה"מ, א"כ שביעית ג"כ מה"מ קשה ומשני דמכ"מ מודה בשמיטה שהוא מדבריהם משום דתליא ציובל, ויובל לא היה בזמן בית שני, הא מיהא לשון הברייתא שהובא בגמ' דילן הוא כלאון הברייתא ראשונה בירושלמי דגיטין, דשם ודאי הפי' אי אתה משמט קרקע היינו עבודת הארץ וכפירש"י, אלא משום דבגמ' דילן לא נמלא מחלוקת אם בזמן הבית היה קדושת הארץ שלא בחיוב שנימא בזה דעבודת הארץ בשביעית היה מדרבנן מזה הטעם דאע"ג דלענין מעשרות סובר ר"ל ביבמות שם דאפילו לר' יוסי דס"ל דקדושה שניה לא בטלה מכ"מ חו"מ היה מדרבנן בבית שני, מכ"מ שביעית לא היה הדין נותן שהיא דרבנן דרבנן מעשרות משום דמאי תחלה דכתיב צבאכם בביאת סולכם, כמש"כ הרמב"ם ספ"א מה' תרומות, אבל בשביעית לא היה הדין נותן וא"כ מש"ה הביא רש"י דאביי סמך על הברייתא השניה בירושלמי, אבל כ"ז לאביי דמס' גיטין, שמישכ היתר פרוצול בזמן הלל, אבל במו"ק דלא מיירי בזמן הבית מש"ה פירש"י הטעם שנטלה קדושה"א, והכי פירש"י בקידושין (דף ל"ח) בזמן שאי אתה משמט קרקע במדבר ולאחר שגלו, מבואר דבזמן בית שני הוי מה"מ, ומיושב בזה קושיית החום' שם אמאי לא הביא במו"ק ברייתא זו דתליא ציובל, ולדברינו ינאי, דבמו"ק אין אנו נזכרין לזה בירושלמי, אפילו לשיטת ר"ת והכי פי' הרמב"ם דאי אתה משמט קרקע היינו יובלות [והרמב"ם לטעמיה דפי' בפ"ד והשביעית תשמטנה הוא מזה להפקיר פירות הגדלים מאליהם] וא"כ לא מוכר בברייתא עבודת הארץ כלל, מכ"מ הרי אביי במו"ק למד מדבריהם או דרבי דחרישה חרישה בזה"ל דרבנן, וע"כ משום דאביי ס"ל דחו"ל דומה לשמיטת כספים, ואין חולק על אביי ואין קיי"ל כרבי לדעת רוב הפוסקים וזאת הרמב"ם ו"ל, דהא נראה ברור דאיסור עבודת השדה בזה"ל הוא איסור דרבנן כ"ז דעת גאונים בתראי, וגם הביאו הרבה מאמרים בירושלמי ויבואר לפנינו ובספ"ט דשביעית מפורש דשביעית ר"ג ובי"ד תקנו:

בסמורה, ובאיסור אכילה לאחר הביעור ועוד הרבה אכל מעולם לא נחשדו על עבודה בשביעית, תדע בדמנהדרין (דף כ"ו) בשעה שראה ר"ל אחד חורש בשביעית אמר כהן וחורש, ופירש"י שכהן מיקל בקדושה ולא היה חושד א' משראל שיעבור עבודת השדה בשביעית רק כהן, וכי"ז חשידי כהנים על העלת מוס בבכורים והוכחתי במיבורי הע"ש פ' בא דעת התוס' דכהנים חשידי על דברים שבקדושה ולא כדעת הסור הא מיהא פשוט היה איסור עבודה לכל ישראל, וגם הר"ה לא הקיל אלא בשמיטת כספים, אלא הר"ן בגיטין פ"ד כתב בין בעבודת קרקע בין בשמיטת כספים ויש לנו לפרש בין בעבודת קרקע לאביי בין בשמטת כספים לכו"ע, אלא לבסוף העלה הר"ה סברה להקיל גם בעבודת הארץ משום דבעינן שיקדשו את השנה כדכתיב וקדשת את שנת החמשים שנה ועכשיו שאין מקדשין היוכל א"ל להיות שביעית. ובנוח"כ דבריו תמוהים מסוגיא דערכין (דף ל"ב) מנו יובלות לקדש שמיטין ומקשה הא מינה לרבנן דס"ל בנת היוכל היא שנת חמשים שאינו עולה למנין אלא לר"י דס"ל דשנת חמשים עולה לכאן ולכאן למאי מנו יובל, ונאשר בקושיא, ולדברי הר"ה מוכרחים היו לקדש יובל דכל"ז א"ל לנהוג שמיטין, אלא ודאי לא קדושת יובל נוגע לשביעית אלא מנין יובל ובשני שביעית עלמם לא כתיב הקדש כלל אלא בשנת היוכל, ובעיקר דברי הר"ה לענין שמיטת כספים שאינו נוגע בזה"ל אפילו מדרבנן משום דאין מקדשין את היוכל אפילו מדרבנן, ונאשר הא דא"ל בערכין מנו יובלות לקדש שמיטין אכל יובלות לא קידשו, אינו אלא לרבנן דרבי דכלא תלי שמיטה ציול, אכל לרבי ע"כ נהוג יובל לכ"ד, דכלא זה לא היה אפשר לנהוג שמיטין, וזה דברי הר"ה והביאו הר"ן. ג"כ קשה טובא מסוגיא זו דערכין דא"ל למאי חוקי ברייתא זו כרבנן ובקושיא לר"י לוקמי כרבי, ותו אחר דלרבי ל"ל דנהג יובל בכ"ד מדרבנן א"כ מגלן דלרבנן לא היה הכי, אלא ע"כ ל"ל דא"ל לנהוג יובל מדרבנן לכ"ד, היינו לענין חזרת עבד ציול, א"כ עבד יהא מותר בשפחה, ומכ"מ שביעית נהוג מדרבנן לענין שמיטת כספים:

**בחזרה** לענין דאיסור עבודת האדמה בזה"ל אסור מה"ת וא"ל להקל בזה, וגם כבר ההאסור בימי נחמיה הפחה וקבלו את השנה השביעית כמבואר בס' נחמיה מקרא ל"ב ונטל את השנה השביעית וגו', והא שכתבו שאינו אלא ספק באותן השנים, גם זה יתא. שהרי כ' הרמב"ם בפ"י מהש"י שכבר נהגו כהגאונים, וביטל רבינו דעמו מפני קבלת הגאונים, וכמו שכתב הדקבלה והמעשה עמודים גדולים בהוראה ובהן ראוי להתלות, וא"כ ה"ו כדאיתא בקידושין (ד"פ) מלקין על החזקות סוקלין וסורפינ עת"ח, וכן בהא שהחזקו בזה המנין, וביחוד אמרו חז"ל בפ' המקרא אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי דקאי על קביעת השנים שמסכימים מן השמים כמו שאנו קובעים ואפילו למכור לעו"ג דאפשר לומר דלית בזה משום לא תחנם משום דערביים אינם עו"ג מכ"מ הא לישראל אסור לחרוש אפילו בשל עו"ג, וא"ל לגבב קולות אלא אי נימא שאסור מדרבנן, ולא לפי דרכנו שאסור מה"ת, אך באיסור פירות שביעית יש לגבב קולות וכבר הביא הכ"מ בפ"ד מהש"י המכילתא דאע"ג שפ"פ ד"ת פורץ בה פרלות בשדותיו ו'בגנותיו מכ"מ מפני תיקון העולם גזרו חכמים שלא יפרוץ, ובאמת יש מקום לומר דהתורה לא אסרה להפיק גידולי אילן אלא כדי שיאכלו אביוני עמך, וזית השדה, משא"כ השתא דנכרים יאכלו, וכן יש מקום לומר להקל ולשמוח את האילן שלא יתקלקל, אבל לעבוד עבודת השדה חלילה להתיר ויהיה ח"ש ברבר, והא דר' ינאי דאמר פוקו ודעו בשביעית משום ארנוגא. כבר נאמרו בזה בראשונים ז"ל ומש"כ הרמב"ם דמותר לזרוע מעט בשביל מם המלך, משמע לי דס"ל דלא אסרה תורה אלא כדי אסיפה לגורן דהיינו לאכילה משא"כ בשביל ארנוגא. והנה בזמן שישוב בנ"י על אדמתם היה מלואו זו קשה הרבה מאשר עתה דאז לא היו מקום לקנות מעו"ג באותה שנה, וגם מחו"ל לא היו מנדבים, ומכ"מ ברבה ובתנחומא ר"פ ויקרא דקרי לשומרי שביעית גבורי כח עשי דברו, מפרש מהו הגבורה חזו שהיו ביורי כרמי ביורי ויהיב ארנוגא ושתיק, ובתנחומא ח' רואה שדכו מופקרת אילנותיו מופקרתין והסייגין משרלין שירותיו נאכלין וכובש ילדו ושותק וזהו גבורה, ולא חשיב מניעת חז"ל לגבורה, משום דמלוי בא"ל העדר נשמי

אכל הא פשיטא דסתמא דגמ' כד"ד דשקיל וטרי בזה דשני פרקים מבואר דזה פשוט שאסור מה"ת ויש להוכיח דק"ל שהוא מה"ת מדאי' ס"פ מקום שנהגו דרב יוסף איקפיד על ר"א שקיים דברי המיקל ואי דרבנן ואמאי לא נימא דהלכה כהמיקל, איברא לשמית ר"ת דס"ל בזמן הבית נהג יובל מה"ת משום דהיה מיקרי כל יושביה עליה, משום דירמייה החזיר, והיה כמו כן בשב"ה' שבות עמו מבבל, א"כ גם לאחר החרבן עד חרבן ביתר היו רבבות ישראל בא"י ונהג יובל מה"ת, ור"ג וב"ד אי נימא דהוא ר"ג דיבנה סתם ר"ג, א"כ היה לפני חרבן ביתר והיה עוד המוצה קיים והקריבו פסחים כדאי' בסנהדרין (דף י"א) מש"ה שפיר מקשה הגמ' על ר"ג וב"ד האין התירו שני פרקים ומסיק רב אשי משום שלא היה ניסוך מים דאע"ג שהיה המוצה קיים, מכ"מ לא הקריבו שום קרבן משום דכתיב בקללה והשמותי את מקדשכם ולא אריח בריח ניחחכם, וא"כ א"ל להקריב קרבן דכתיב לריח ניחוח, משא"כ פסח דלא כתיב ביה ריח ניחוח, וכבר כתבתי זה בחי' הע"ד בפ' ראה על שמור את חדש האביב וגו', וא"כ אין ראייה מכאן דגם דבזה"ל הוא מה"ת, אבל כ"י לר"ת דס"ל דיוכל נהג מה"ת בבית שני ולא כדאי' בערכין (דף ל"ב) מנו יובלות לקדש שמיטין, אבל לפרש"י והרמב"ם בפ"י מה' שמיטה ויובל דכ' כדאי' בערכין דרק מנו יובלות משום שמיטין א"כ ודאי מבואר מסוגיית הגמ' דפשיטא דעבודת הארץ אסור בזה"ל מה"ת. ובעיקר פ' ר"ת דיוכל נהג בבית שני מה"ת, משום שהקשה על פרש"י מהא דאיתא בכריתות דהביאו אסם על ש"ח וא"ל דמאורסת לא ע"ע ומשעה שבעל יובל בעל ע"ע כדאי' בערכין (דף כ"ז), לק"מ לפרש"י גיטין (דף מ"ד) (א' ד"ה ואם לחשך, דל"ד מאורסת לא ע"ע וה"ה לכל ישראל, ומה שהקשה מדתנן בערכין שנהג דין בתי ע"ח, מיושב שפיר בפירש"י ערכין (דף ל"ב ב') בזה"ל ודאי לא היה יובל נהג שיהיו עבדים נפטרים משום יובל ולא שדות חוזרות עכ"ל, הרי דייק דוקא הני מילי, אבל איסור עבודת הארץ ציול וכן בתי ע"ח ודאי נהגו ורק הני תרי מילי לא היה נהג משום דאם תקנו חזרת ע"ע היה עבד עברי נהג ככ"ד (דכל הטעם שאין דין ע"ע משום דכתיב עד שנת היוכל יעבוד עמך, ולכאורה קשה א"כ נימא דאין דין מכירת שדות כלל משום שאין חזרות ציול, אלא ה"פ דכתיב אחר הא קרא טעם כי עבדי הם וגו' לא ימכרו ממכרת עבד, ופשיטא דקרא הוא טעם על חזרתו ציול שלא ימכרו מ"ע לעולם, וא"כ בזמן שאינו חוזר ציול, ה"ו ממכרת עבד וכתיב לא ימכרו, מש"ה אין דין ע"ע כלל, ואם היו מתקנים חזרה ציול מדרבנן) והיה נהג ע"ע היה מותר בשפחה, ומה"ת אינו נהג ואסור בשפחה, מש"ה הניחו בזה על ד"ת, וממילא גם שדות אינן חוזרות דהני תרי כתיבי בהדדי אבל שאר מילי ודאי נהגו ולא כחוס' גיטין (דף ל"ו ב'), ואחר שיישבנו א"כ פרש"י והרמב"ם שכתבו דאין יובל נהג בבית שני, נראה פי' ר"ת בדוחק גדול לומר דהלל תיקן במה שיהא החרבן לאחר מאה שנים, והרי לא מקרים אינם פורענותיה לגפשיה מכש"כ לעשות תקנה על מה שיהיה אחר שיחבר הבית, וגם לשון לדרי' תיקן אינו במשמע דור שאחר החורבן, וגם התוס' בגיטין נאשרו בקושיא, ועוד תמוה לי מאי מהני במה שחזרו מבבל כל השבטים, הרי בעינן דוקא שישוב כל השבטים על מכונם ולא מעורבבין, ובבית שני לא היה כך, שהרי כמה מקומות לא כבשו כלל:

**אחר** שנחבר דאחר שגלו בבית שני לא נהג יובל א"כ הדק"ל מאי מקשה הגמ' במו"ק דין ר"ג וב"ד בעינן שני פרקים, אלא פשיטא להב"מ דלא קי"ל כאביי, אלא שביעית נהג בזה"ל מה"ת משום דעבודת השדה אינו בכלל שמיטה, והא דכתיב והשביעית תשמטנה הוא כפי' הרמב"ם מ"ע להשמיט כל מה שתולא הארץ בשביעית שנאמר והשביעית תשמטנה וזהו דכתיב קרבה שנת השבע שנת השמיטה ורעה ענין באח"ך האביון, פי' משום דבשנת השמיטה כל הגנות מלאים אביוני אדם מש"ה רעה מינך, ובהא באמת אפשר לומר שלרבי אינו נהג מה"ת בזה"ל, כלומר מה שכלל בזה"ל קרא והשביעית תשמטנה וגו', והיינו דאי' בירושלמי שביעית (ספ"ט) דאיסור פירות שביעית תיקן ר"ג, וכן אי' בכ"מ בירושלמי היינו בשביעית (פ"ח ה"ד) ועוד היינו בפירות שביעית, וכן בכ"מ דמייירי בש"ס דלין תשודים על השביעית מייירי בקדושת פירות ושאסור

שמיטת השנה ואין ליושביה אפילו מים לשתייה, ומי גרע אפקעתא דמלכא במה שהיה מונע ע"פ מצותיה ממה שמונע ע"פ עונש ומכש"כ במלות שביעית שחלה הכתוב שכרה ועונשה בזה בשכרה כתיב ונתתי גשמים בשמים בשמים, ובארץ הנהללה הואת אשר אין בה הרבה מים הוא עיקר קיום הישוב, ועוד הרבה ברכות שם פ' בחקותי מה שהיה אחר שנת שביעית אם ישמרו מעבודת השדה בשביעית, וגם בשנת השביעית עמלה כתיב ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשבע וישבתם לבטח עליה, ואין זו ברכה שפ' בחקותי דשם כתיב ונתנה הארץ יבולה דמשמעו הובלה ממקום אחר, משום שם תחבולות לאומנים כו' כמבואר בהעמק דבר ע"ז המקרא, וזה הברכה בשני תבולות, אבל הברכה בשנת שביעית דכתיב שפ' בהר שהיו האילנות נותנים פירותיהן גם בלי עבודה, וכן יש ירקות הגדלים מאליהן, ואכלתם לשבע כמבואר בהע"ד, והיה ניכר מזה השגחה ה' ביחוד לשומרי שביעית, וראינו שני פרשיות במלות עליה לירושלים בשלש רגלים שפ' משפטים ובפ' תשא ומשונים בלשון, כמבואר בהע"ד, כ"ז ביארנו בשעה שכל ישראל ישבו בארץ ויהיה באמת הדבר לפלא איך נתפרסמו בלי עבודת השדה וכתיב עוד וכו' תאמרו מה נאכל וגו' וליתוי את ברכתיו וגו' :

## אבן

עתה יהיה יושביה הגויים עובדים את אדמתם ומטע היושבים בקאלאניות אין זה דבר קשה כלל לקנות תבולה מהגויים יושבי הארץ, וגם היום רבו המתגדלים ומשתדלים בישוב הארץ, מכש"כ בהגיע שנה שביעית אפקעתא דמלכא מלך ה' לזאות אלהי הארץ, ועם ה' יושבי חו"ל שמחים לשמוע כי הגיעו לקיים קדושת הארץ ובשמחת לבדם יודו את ה' ואת עמו יושבי הקאלאניות אשר ילאו להיות חלולים במלחמת החיים תחת השגחה ה' הפרטית בארנו, וכבר שמוענו אשר אחר שנתבאר בתבולות השדה בשנה זו השגחה מה שלא היה כן זה עשר שנים, ואין זה אלא השגחה ה' כדי שימלאו רגון לשמור משמרת התורה וישוב הארץ וכן ירבה נדבות מיראי ה' ושומרי תורה, ובה יקיים ישוב הארץ בשלימות ברגון ה', וכן יהיו מאמינים שאם לא ישמרו מלות שביעית הרבה עונשים יש למקום ית' כמו עלירת גשמים וארבה וכדומה ח"ו, הכלל יש לנו לדעת ולשום אל לבבנו, דכמו קיום האומה הישראלית תחת זרועות עולם ואין קיומה ע"פ שכל אנושי הטבעי הליכות עולם, אשר לפי הנראה אין טוב לישראל כי אם להתבולל בעמים ולחפץ קרבתם בכל האפשר, ואנחנו רואים את ההיפך, שכל מה שאנחנו רוצים להתקרב למעשי אלהי"ע ולהתקרב להם יותר מהמהדה הדרושה לזרבי פרנסה, המה שונאים אותנו ביותר. וכאשר אנחנו מאבדים נורת ישראל היינו בעיניהם כקוף בפני אדם, וכמאמר הושע הנביא נבלע ישראל ע"כ היו בגויים ככלי אין חפץ בו פ' כשזירת ישראל נבלע בתוך הלב ואינו ניכר בחיץ ע"כ היו בגויים לבו ולדבר שאין בו חפץ, וכך היא נשונה א"י מכל הארצות דעיקר קיומה אין ע"פ טבע הליכות כל ארצות הגויים, ואינה תלויה אלא בהשגחה ה' ע"פ מצותיו, היינו הפרשת ח"ו וכו' שאמר מלאכי ובחננוי נא בואת וגו', וכן בקיום מלות שביעית כמבואר בתורה, אכן יותר מאשר עלינו לחוש לבטול הישוב ע"י העדר עבודת הארץ בשנה אחת, עלינו לחוש לקלקול יושבי הארץ אשר יהיו הולכים בטל מכל עבודה בשנה שנה שלמה, ובטלה מביאה לירי שעמום הדעת ולידי עבירה ח"ו וע"כ כתוב בתורה פ' בהר באמלע פרשיות שביעית ויובל, ועשיתם את חקותי ואת משפטי תשמרו ועשיתם אותם וישבתם על הארץ לבטח, והפ' ע"ז דחוקותי המה המדרשות, ומשפטי אלו הדינים, כדתינו בספרי ובקידושין (דף ל"ו) והמדרשות היינו הכללים שהתורה נדרשת בהם, והמשפטים אלו הדינים היוצאים מן הדרשות, ואמרה תורה אשר בשני השביעית ויובל שאין עבודה בשדה והולכים בטל וגם אין לנו גרנות דגן הנדרשים למלחמה, וא"כ יש סכנת מלחמה אז ע"כ תתעסקו בתלמוד שהן המה המדרשים והדינים היוצאים מהם, ובה תהיו בטוחים מן המלחמה ותשבו על הארץ לבטח ככה בזה"ל עלינו לשית ענות שלא ילכו אנשי הקאלאניות בטל, ולהעמיד לכל קאלאניע אנשי תורה ומוסר שיטפלו לפני האנשים כפי ערכם בהלכות ואגדות ומוסרים טובים ואמונה בה', ומה מאשר הנדיב הידוע בכשרון משפטי וחסדי כהררי אל עם יושבי הקאלאניות שזכה ה' להושיב נשמות הארץ, עתה בשנה זו יוסף להשגיח ע"י אנשים המאוששים

**והנה** הרבה מרבני הזמן יולאים במחול לבקש עולה ותושיה עבור אחינו האכרים והכורמים בזה"ל בשנת השמטה וראיתי מהם הרבה דברים אשר לא כד"ת אמרתי לזרות ולהבר את התבן מן הבד ויתבדרו ויתלבנו והמשכילים יביטו :

**רב** אחד כי יחס לבבו על מלות נפש אחר"י בארץ והפריז על המדה וכזה שאפילו אם היה שביעית בזה"ל מלאווייתא היה מקום להקל על פי דברי החס' סנהדרין (דף כ"ו) ח"ל א"ג י"ל דפק"ג הוא ששאל להם המלך מם ואין להם במה לפרוע ומתים בתפיסת המלך וכוונת החס' בתירוק הב' אפילו את"ל שביעית בזה"ל מלאווייתא אבל משום חשש פק"ג שרי, וסיים, וכיון שכן לא ולמד אם התירו איסור שביעית מחשש שהמלך ישאל את המס וע"ז יוכל למות בתפיסה על אחת כמה וכמה יש להחיר איסור זה מחשש הודאי שני ביתם ישאלו מאתם את המס הטבעי הבו לנו לחם וכו' ע"ש :

**נשתוממתי** לראות, אשר רב יתיר בפומבי איסור דאורייתא בשביל מזון האשה והבנים באמרו שהוא פק"ג הלא החס' כתבו ומתים בתפיסת המלך היינו משום דעבור מם הארנונא כשאין לו לשלם יאסר בתפיסה עד שישלם או עד זמן הקצוב מטעם המלך, ואף שכתב הרא"ש במס' כ"ב (ס' כ"ב) שכל מה שמתחדשין פורעניות על ישראל אפי' מענין אותם ביסורים ומניעת מאכל ומשתה גובין הכל לפי ממון דעיקר כוונתם על הממון וכן כתבו תר"י בשם רב האי גאון בפרק בתרא דברכות גבי ג' לריכי' להודות ח"ל וחבשו רוב פעמים הוא חבוש עבור ממון ואין סכנתו כ"כ מ"מ מקרי ספק פק"ג שדחה את המלוה והרמב"ם בהלכות מתנות עניים כתב המעלים פין מפדיון שבויים עובר על לא תעמוד על דם רעך והלל לקוחים למות וכדליתא בש"ס כ"ב (דף ח') כל המאחזר בפסוק זה קשה מחבירו כו' שני קשה מכולם דטלחה איתנהו ביה וע"י רש"י שם וכן איתא בזה"ל ע"ז (ס' ר"ג סעיף ג') כל רגע שמאחר לפדות היכי דאפשר להקדים הוי כאילו שופך דמים, אבל פרנסת אשה ובנים לא מקרי פק"ג ואפי' פרנסת עמלו נפסקה הלכה שם (ס' ר"ג סעיף י') עשיר המרעיש עמלו כו' אין משגיחין בו ואלו בפדיון שבויים (ס' ר"ג סעיף י"א) מי שגנבה יוש לו נכסים ואין רוצה לפדות עמלו פודים אותו ע"כ, הרי דזה הוא פק"ג ממס דדחה את כל המורה אבל פרנסת אשה ובנים לא מקרי פק"ג להחיר ע"ז איסור דאורייתא, וארבעה עד



וא"כ אפילו אין לו מה יאכל מחייב להתפרנס מן העדקה ואסור לעשות מלאכה :

**וראיה** לזה דאין לו פרנסתו לא דמי למקום דאיכא פסידא מהא דפסק הראב"ד הובא ברא"ש רפ"ב דמ"ק דלית הלכתא כרשב"ג דאמר גבי אכל זיתין הפוכין ואין שם אלא הוא עושה בלענה, והביא ראיה מהא דאמרין אכל כל ג' ימים הראשונים אסור לעשות מלאכה ואפי' עני המתפרנס מן העדקה ואין לך אבדה גדולה מאבדת גופו וע"כ דלא מהני באכל פסידא והרא"ש דחה ראיותיו וכתב ועני המתפרנס מן העדקה אין כאן אבדת גופו שהוא ניוון מקופה של עדקה הרי לך ברור דזה לא מקרי פסידא דאכל לדעת הרא"ש היכא דאיכא פסידא מותר לעשות ואם אין לו מה יאכל אסור לעשות לעצמו ואדרבה מחייב להטיל עצמו על הציבור וא"כ גם גבי שביעית דלא מצינו שהתירו חז"ל אין לו מה יאכל אין בו כח להתיר אפילו אם ניימא דבזה"ל דרבנן, ומחייב להטיל עצמו על הציבור :

**ואפילו** אם אמינא כדעת הרב דלמד מק"ו ממה דהתיר ר' ינאי משום ארנוגא דהוי פסידא מכש"כ פרנסת האיכרים שאין להם מקום אחר לפרנסתם ג"כ אין שום היתר מזה דבאמת כל מילי דאסרו רבנן אפילו במקום פסידא לא שרינן כמו דאמרין בזה (דף כ"ב) בעי אבאי מרבה מהו לכבות הדליקה ביו"ט היכי דאיכא סכנת נפשות לא חיבנן לך דאפילו בשבת שרי כי תבעי לך משום איבוד ממון מהו ח"ל אסור וכיבוי דליקה הוא מלאכה שאין לריכה לגופה דהוי דרבנן וכן מצינו עו"ג שצא לכבות אין אומרים לו כבה אף דלא הוי רק שבות דשבות והכי דייק הש"ס בתרי דוכתי (מו"ק דף ז' ובד"ג) בזה הלשון מועד משום טרחא הוא ובמקום פסידא שרי רבנן הרי דמדחק הש"ס לומר דמשום דכאן אסרו טרחא ובמקום פסידא לא אסרו טרחא רק להריוח אסרו להריוח במועד אכל לא במקום פסידא, אבל לא דאסרו רבנן שביעית בזה"ל הוא כעין דאורייתא שהיה בזמן הבית והוי ככל איסורי דרבנן שאסור במקום פסידא וכ"כ הש"ס בשער האותיות להדיא על שביעית בזה"ל אפילו למ"ד דרבנן מ"מ כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון וע"כ לא מצינו הלשון בש"ס גבי שביעית ובמקום פסידא שרי רבנן רק הש"ס מתירין בשביעית בזה"ל דרבנן וע"כ משקין בית השלחין ובאמת לאו משום פסידא שרי דהא אין לך פסידא גדולה מזו שמניח שדהו בור שנה אחת ואפי"ה אסרו רבנן רק הטעם של משקין בית השלחין הוא כמ"ש הש"ס שם שכל המלאכות חשובות דסגי להו פעם אחד בשנה אסרו חז"ל אבל השקאה דלריכה חמיר לא מקרי עבודה חשובה ולפיכך שרי וכן הריטב"א נדחק שם בטעמים למה אסרו ניכוש והתירו השקאה הלא תרווייהו השו"ב בש"ס או משום חורש או משום זורע ודחק לחלק משום דניכוש טרחתו מרובה ומשקה טרחתו מועטת, וגם דבריו תמוהים הלא בפירוש קאמר שם הש"ס ד"ב בלשון מועד משום טרחא אלא שביעית אמאי הרי דלא אסרו בשביעית טרחא וכן בעו"ל (דף נ"ד) מי דמי שביעית מלאכה אסר רחמנא טרחא שרי והרמב"ם נתן טעם משום הפסד ג"כ קשה מדוע אסרו ניכוש, וז"ל דהשקאה הוא הפסד מרובה אבל ניכוש הוי הפסד מועט ומצינו לחז"ל באיסורי דרבנן נפקותא בין הפסד מועט להפסד מרובה כמו דאמרין בשבת (דף קנ"ד) היתה בהמתו טעונה טבל ועששיות מתיר את החבלין והשקין נופלין אע"פ שמתבררין וקאמר הש"ס מאי אע"פ שמתבררין מהו דמימא להפסד מועט נמי חששו קמ"ל וע"כ מוכרחין לומר דהשקאה קים להו לחז"ל דהוי הפסד מרובה וחששו אכל ניכוש הוי הפסד מועט ולא חששו, וא"כ הדבר מסור לחז"ל מהו הפסד מועט ומהו הפסד מרובה ומה דלא מצינו שהתירו בפירוש אין בידינו להתיר משום הפסד דהרי בעיינו ראיון דניכוש בזה"ל אסרו והשקאה התירו ומכש"כ חרישה חרישה דה עיקר האיסור דשביעית דלית דינא ודינא דאין כח ביד אדם להתירו, וכמה דחוק הש"ס על ר"ג וב"ד שביטלו תוספת שביעית היכי עקרי תקנתא דשמיא והלא ואמר אימור כך התנו בדיניהן כל הרזזה לבטל יבוא ויבטל וכחבו התוס' שמה יתקלקלו הקרקעות ואינן מנדלין בלא חרישה לאחר זמן והיה להם לח להתיר שחשו להפסד רבים שלא יגרמו רעה לעולם ואכן מחמיו התלמוד ניקו וגימור חוטר דאית בזה הוי ידעי דרכי הסורה והדינים

שאתה אומר לו שיעבור על איסור דאורייתא לפרנס את אשתו ובניו, אמור לשכניו וכי ימוך אחיד ומטה ידו והחזקת בו, ואפילו גבי אבילות דרבנן דקיל דאמרין בכל דוכתי הלכה כדברי המיקל באכל חזין במו"ק (דף כ"א) לאחר ג' ימים אם הוא עני ואין לו מה יאכל עושה בלענה חוד ביתו, ואמרין בירושלמי אכל אמרו חכמים תבוא מארה לשכניו שהלויכוהו לכך, ע"כ אם שביעית בזה"ל דאורייתא, ח"ו להתיר משום חסרון פרנסת אשה ובנים, ועי' תוס' חגיגה (דף י"ח) ורא"ש מו"ק (סי"א) שהקשו על מ"ד מלאכת חוה"מ מה"ט איך התירו חז"ל דבר האבד וכן אם אין לו מה יאכל והיכן מצינו איסור דאורייתא מקלחו אסור ומקלחו מותר וכן אם שביעית בזה"ל דאורייתא איך נתיר משום פרנסת אשה ובנים לעבור על עשה ול"ת, והיכן מצינו איסור דאורייתא מקלחו אסור ומקלחו מותר וכל האריכות בזה אף למותר כי כן מפורש ברשב"א ור"ן בפרק לולב הגזיל שכתבו מהא דאמרין חילו מתרמי ליה תלחא מנהו היכי לכולי ביתיה משמע דאפילו מנהו עוברת כלולב וסוכה אינו מחייב לתת אפי' שלש ממונו וזה תימא איך נתנו דמים למנהו עוברת וכתב הראב"ד כדי שלא יבוא לידי עוני ויפיל עצמו על הציבור שהעני כמיתה, ומ"מ זה דוקא במ"ע בשב ואל תעשה אבל במל"ת את כל הון ביתו יתן קודם שיעבור וכן הלכה פסוקה באו"ח (סי' תרנ"ו) וביו"ד (סי' קנ"ו) וז"ל ואם יוכל להטיל עצמו בכל אשר לו לריך ליתן הכל ולא יעבור על ל"ת וא"כ מאי דהוי לריך ליתן לבתולה את כל אשר לו לפרנסתו ופרנסת אשתו ובניו מה דלא הוי לא כ"ש שאין ראוי לעבור בל"ת ועשה להרויח מזה לפרנס את אשתו ובניו :

**ואפילו** ניימא דהלכה דשביעית בזה"ל דרבנן, לריכה ראה רבה שיהא מותר לעבור על איסור דרבנן משום פרנסת אשה ובנים וכל סמיכותם של הרבנים אשר התירו עד עתה יסוד ראיהם הוא רק מזה דר' ינאי הכריז פוקו וזרעו בשביעית משום ארנוגא והקשו בתוס' איך התיר איסור תורה משום ממון ותרילו דשביעית בזה"ל דרבנן וכתבו הרבנים הנ"ל הרי לנו היתר מפורש שלא לנהוג דיני שמיטה משום הפסד ממון ואם משום ארנוגא התיר ר' ינאי עבודה קרקע בשביעית מכש"כ משום פרנסת האכרים שאין להם מקום אחר למחיתם הכי לדיקס אגחנו יותר מר' ינאי עכ"ל, אמינא במשנתא מינייכו רבנן אם כה תאמרו שמקרי הפסד ממון מה שהשדות נכשרין בורים בשעת העמטה ואין להם מוצא לחיות נפשם וכבר אמרם שביעית בזה"ל דרבנן מותר משום הפסד ממון וא"כ נפל איסור דרבנן בשביעית בבירא, ואדרבא חזין בריר מו"ק דתנן משקין בית השלחין בשביעית ומקשים שם בין למ"ד משום חורש בין למ"ד משום זורע בשביעית מי שרי ומתיר בזה"ל דרבנן ומכ"מ רק משקין בית השלחין אבל חרישה חרישה אסור, וע"כ דזה לא מקרי פסידא רק לעבורי רוחא וזה לא שרי רבנן וכמו דמצינו בפרקמטיא בזה"מ במו"ק (דף י') דאמר רבא פרקמטיא כל שהוא אסור ואמרין בירושלמי אין ידע דלא מוזין והוא פחות מן קרנא יובין ואי לא לא מוזין דאעבורי רוחא לא מקרי פסידא כמו כן הכא אכל משקין בית השלחין וכן שדה האילנות דשרי הטעם כמכ"כ הרמב"ם (פ"א מהל' שמיטה ויובל ה"ו) וז"ל ומפני מה התירו כל אלה שאם לא יסקה תעשה הארץ מלחה וימית כל עץ שבה והואיל שאיסור הדברים האלה מדבריהם לא גזרו על אילן וכן בארנוגא דר' ינאי זה מקרי פסידא ממש שגריך לשלם את המס כמה שעתיד השדה הזה להוציא וא"כ ע"י זה הפסיד מכיסו ולא אעבורי רוחו וע"כ שרי אכל כאן דהוא חסרון פרנסה מקרי רק אין לו מה יאכל וזה ההיתר דאין לו מה יאכל לא מצינו רק בזה"ל ובאכל לאחר ג' ימים אכל בשביעית לא מצינו בתלמוד שהתירו מלאכה האסורה בזמן לו מה יאכל ומן הסביר דוקא במועד התירו שאין לו מה יאכל כמכ"כ רש"י במו"ק (דף י"ג) ד"ה אלא אמר ר"א דאם אין לו מה יאכל אין לך לורך יו"ט גדול מזה ובאבילות לאחר ג' דשרי אין לו מה יאכל י"ל משום דעיקר הטעם שאסור אכל במלאכה נפקי לן מקרא והפכתי חגיגה לאכל מה חג אסור אף אכל אסור במלאכה וכדאיתא במו"ק (דף ט"ו) ח"כ מסחייע לדמות לחול המועד אכל שביעית כל שהוא משום מלאכה אסור כמו דאמרין במס' פ"ו (דף כ') מי דמי שביעית מלאכה אסר רחמנא טרחא שרי

הפסד נמי יש להקל בזה עכ"ל, ובאמת הה"ג הנ"ל ברח מהאזכר ופגע בו ארי כי רולים להמלט מאיסור שביעית בזה"ל דרבנן לרוב הפוסקים ופגע באיסור מכירת קרקע לעו"ג בזה"ל שהוא איסור דאורייתא לכו"ע, ומה שהביא רח"ה ממכירת חמץ וע"כ דסומכין על מש"כ הט"ז דישמעאלים דינם כגר תושב ורח"ה דר"י שדר קורבנא לאצירנא, נשתוממתי על המראה, כי משולם לא אמר הט"ז דישמעאלים דינם כגר תושב, דהא גר תושב בשי לקבל עליו ז' מלות בפני ג' חברים ואין מקבלין ג"ת אלא בזמן שהיובל נוהג, רק הט"ז כתב הטעם על כך דינא שהביא המחבר בעו"ג שאינו עובד שאינו אוסר ברואה דהא הא דאסור בהנאה הוא רק מדרבנן שמה פלח וגר תושב לא פלח וה"ה עו"ג שאינו עובד נמי אינו אוסר רק בשמים ורח"ה מהא דר"י שלח קורבנא לעו"ג ביום אידו ואמר ידענא דלא פלח הרי לדברים שחששו חו"ל דילמא פלח מהני כשידיעין דלא פלח אבל לדברים שאסור לעו"ג מה"ת מאי מהני דלא פלח סוף סוף עו"ג הוא ולא גר תושב :

**והרב** הנ"ל חשב דהר"ה הוא האריך נתן מתנה ר"י לאצירנא הא אסור ליתן מתנה וניחא ליה משום דלא פלח מותר ליתן מתנה ולא קאי הלאו דלא תחנם חס חין עע"ז וא"כ גם מכירת קרקע בכלל זה, וכל זה הוא טעות גמור דהלאו דלא תחנם הן במתנה הן במכירת קרקע שהוא איסור דאורייתא בעו"ג ומותר בגר תושב אף אם הוא עו"ג דלא פלח ממי אסור כמו שהוכיחו התוס' וכן כתב המל"מ בדרך מוטיק לדעת הראב"ד אף דפליג במורה דלא ישבו בארץ וסובר דדוקא בשבע עממין מ"מ בלא תחנם מודה דאפילו בשאר עממין אסור והא דנתנו לו ר"י מתנה זה ל"ק כלל, דמסתמא לטובת עצמו נתן לו דלא הוי בכל תחנם כמש"כ התוס' בע"ג (דף כ') ד"ה ר"י, רק רח"ה הט"ז הוא מהא דנתן ביום אידס כדאיחא שם בש"ס (דף ס"ה) וע"ז לא מהני טובת עצמו דחיישינן דילמא חזיל ומודה ואסור מדרבנן וע"כ משום דאמר ידענא דלא פלח ולא חיישינן לזה כמו כן לאסור בהנאה נמי דהוא רק מדרבנן דילמא פלח אי ידיעין דלא פלח אינו אוסר אבל גבי איסורא דלא תחנם או למכור קרקע דהוא איסור דאורייתא אף אם לא פלח רק אם הוא גר תושב מותר ולריך גר תושב גמור שקיבל עליו בפני ג' חברים ואין מקבלין בזה"ל א"כ אין מקום לדברי הרב הג"ל, וח"ו שימכרו את החמץ לישמעאל עם הבית אשר שם החמץ דהא יעברו איסור דאורייתא והוכחנו ממכירת חמץ איני יודע הכי חוב הוא למכור חמץ עם הבית הלא יכולים למכור לעו"ג שיקח בביתו החמץ וכן עושין בארץ הקדושה מוכר להעו"ג שיקח החמץ בבית שלו ועפ"י רוב בתייהם שורים מן העו"ג ומשכירין את הבת אשר יש להם מהעו"ג להעו"ג הקונה החמץ, וכן איחא בגמרא (דף ס"ה) להדיא דפרקי על הא דר"י שדר קורבנא לאצירנא ביום אידו, ואמר ידענא דלא פלח, והתניא איזהו גר תושב כל שקיבל עליו בפני ג' חברים א"כ מאי מהני דלא פלח, ומשני כי תניא הריא להחיות, הרי להדיא להחיות שזה ענין דאורייתא הנוגע לגר תושב לריך דוקא גר תושב שקבלהו זה אינו רק בזמן שהיה היובל נוהג, וכ"כ הרמב"ם (פ"י מה' ע"ג ופי"ד מהל' איסורי ביאה) דגר תושב שמוחר להשיבו בזה"ל אין מקבלין אלא בזמן שהיובל עובד, והראב"ד דפליג הוא רק על ישיבת הארץ כמש"כ שם בהשגות א"א אינו משהו לו בשיבת הארץ והתם הטעם דכתיב פן יחטאו אותך לי וכיון דקיבל עליו מצות מותר לישב אבל לא תחנם ליתן מתנה או למכור קרקע לעו"ג דאסור ורק לגר תושב שרי זה לא מהני מה שקיבל עליו מעצמו כדאמרין בש"ס דאין מצווין להחיותו והראב"ד גופיה בהשגות (פי"ד מה"ב) כתב אבל אין לנו מצווין להחיותו א"כ מהסתם הוא בכלל דלא תחנם דכיון דאין לנו מצווין להחיותו ה"ה כעו"ג, והמסנה למלך כתב בדרך מוטיק דאפילו לדעת הראב"ד דלאו דלא ישבו בארץ רק בז' עממין אבל אליבא דה"ע מכירה לכל עו"ג נאסרה מלא תחנם וכיון דאמרין בש"כ להדיא דאין לנו מצווין להחיותו בזה לא קיבל עליו בפני ג' חברים הוא עו"ג ואסור למכור לו בודאי מדאורייתא חזי אין כל ספק :

**ומעתה** נחפשה ונחקורה בענה לאחרי' הסתובבים במלוק ודפקו' שנה אחד לפי מש"כ רבינו בית יוסף בתשובת אבקה רחל (ס' כ"ד) להכריע דבשל עו"ג אינו טהה שביעית אף דק"ל

והדינים טפי מינן, והא דמכרין ר' ינאי פוקו חרעו בשביעית משום ארנוגא התם לא משום פסידא דהא קתני שם במשנה משרבו האנשים וקאמר עלה בגמרא מהו ניהו ארנוגא הרי דקרי להו אונס היינו שאנכו אותם שחרעו בשביעית כדי שיהיה להם לקחת את הארנוגא, ואפילו לתירון הראשון בתום' שלא היה פק"ג מ"מ אנכו אותם בעונש יסורים ומניעת מאכל ומשחה על הכאת הגוף בפרט שכן היה לוי מלך אשר מחויבים לזרוע וענוש יענש מי שיעבור על זה וא"כ כיון שהוא דרבנן במקום אונס המלך לא העמידו חכמים דבריהם אף כי לא היה חשש סכנה, ורח"ה לזה דגבי ר' ינאי מטעם אונס החיר ולא משום פסידא הוא מירושלמי סנהדרין ובמס' שביעית דמקמי על ר' ינאי הא ברבים אפילו על מלוה קלה ימסור נפשו דס"ד דירושלמי שכונתם היה להעבירם על הדת, ומסיק שלא היה כוונתם אלא למגבי ארנוגא להנחת עצמן והקשה הר"ן ומהרי"ט בת' ח"ב (בס"י נ"ב) ויפרעו להם דמים אותם שיש סיפוק בידם לפרוע ואמאי מכרין ר' ינאי פוקו חרעו לדרוש להו למאן דאפשר ליה לרעות בממון דאסור וכ"ת שלא היה המלכות מתירה בממון א"כ כוונתם להעביר ובפרהסיא ירהג ואל יעבור, וי"ל שלא היו רולים שיהיה הארץ שממה שהיו רוב השדות לישראל הרי לך להדיא שהיתה פקודת המלך שחרעו משום הארנוגא ולא יכלו לפסוד אפילו בממון ולכן הכיז ר' ינאי שיעשו פקודת המלך כמלוה עליו בכל הש"ס והאחד הוא בברכות (דף ק"ט) וגזרו על שיש בזה משום אין בהם ומשום כבוד מלכים לא גזרו בזה רבנן ודברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במק"א רכן איחא להדיא בתום' גיטין (דף ס"ב) ד"ה אין עודרין בסופו וז"ל א"כ שביעית בזה"ל דרבנן ואע"ג דמדרבנן אסור לעו"ג אחר גבי מלך החירו ור"ל דלא גזרו חכמים גבי מלך, והרמב"ם (פ"א מה' שמיטה ויובל ה"א) כתב וז"ל משרבו והטילו מלכים על ישראל לעשות מוונות לחילותיהן החירו לזרוע בשביעית דברים שלרעים להם עבדי המלך בלבד וכן מי שכפאו אנם לעשות בשביעית בחנם כמו עבדות המלך וכיוצא בהם ה"ז עושה ומהשגת הראב"ד שם משמע דהרמב"ם אפי' בזמן שהיה מה"ת החיר ואם נימא שבמקום סכנה מיירי ומשום פק"ג שריא א"כ למה נקט וכן מי שכפאו אנם לעשות בשביעית כיון דמשום פק"ג שריא מה לי אנם מלך או אנם אחר, וע"כ הגר"ה דבאמת ברישא אל מיירי הרמב"ם במקום שיש סכנה נפשות רק הטיילו המלכים לעשות מוונות לחילותיהם ומי שלא ימלא את פקודתו ענוש יענש כחך הקלוב, ופסק הרמב"ם דאף שאין זה סכנת נפשות רק משום דבר מלך שלטון משום כך אונס לבד החירו לזרוע אף בעת שהיה מה"ת, והטעם י"ל כמו שפסק המג"א בזה"ל (ס' תרנ"ו) שמוחר לעבור על ל"ת מפני שלום מלכות והביא רח"ה מהא דר"י חז"ל להקריב את הקרבן אשר הביא בר קמלא ועשה בו מוס אלא שר"י בן אבוקלם מיחה שלא יאמרו בפני מומים קרבים ע"ג המזבח שלא ידעו שהטעם היה משום שלום מלכות משמע לולא היא גזרה היו עוברים על ל"ת להקריב בע"ג ע"ג המזבח משום שלום מלכות, וע"כ פסק הרמב"ם הכא נמי שמוחר וכתב עוד וכן מי שכפאו אנם לעשות הר"ז עושה והכא מטעם אונס וחשש סכנה מותר לעשות והוא שני דינים דשניין דא מן דא ודברי הרמב"ם כמין חומר. עכ"פ מהא דר' ינאי אין רח"ה לנידון דין דאין כאן אונס מן אחרים רק שאין לו פרנסת אשתו ובניו דהא מקרי אונסא דנפשיה, ובדרך נוכל לומר כאן פרנסת הש"ס ב"ב (דף מ"ו) ודילמא שאני אונסא דנפשיה מאונסא דאחרינא אונסא דאחרינא מקרי אונסא ואונסא דנפשיה לא מקרי אונס :

**וראיתי** לגאון א' שכתב וליתר שאת יכולים למכור לישמעאל המכירו, אלא שאסור למכור שדות לעו"ג בזה"ל ולפ"ז בחמץ קודם הפסח שנהגו שהמדידה אחר הפסח וא"כ האחריות חלה על המוכר לריך למכור גם החרד דשכירות לא קניא והרי אסור למכור בית בזה"ל וז"ל דסומכין על מש"כ הט"ז ביו"ד (ס' קכ"ד סק"ד), דישמעאלים דינם כגר תושב, ורח"ה דר"י שדר קורבנא לאצירנא ורב לגר ששך, וי"ל דלא תחנם לא קאי רק על מאן דפלח לע"ג וה"נ לענין מכירה דנפקא לן מלא תחנם לא קאי עליהם וא"כ אפשר למכור לישמעאל המכירו וזהו שביעית של עו"ג, ואכתי י"ל דר"י ורב משום דרך שלום הוו משדרי, ומ"מ י"ל דמשום

חזין דגמרא מדמי לה לשביתת בהמה בשבת ואיך מצי להשכיר לעו"ג ע"י הבלעה, שלישית, המהני אם שרי להשכיר שדה לעו"ג מאי טעמא דלר"ך ע"י הבלעה, בשלמא בשבת אשכחן השוכר את הפועל לשמור את הפרה וכו' אין נותנין לו שכר שבת ואם היה שכיר חודש נותנין לו שכר שבת דבשבת אסור שכר שבת והטעם פרש"י בכתובות (דס"ד) דאסור משום מקח וממכר ושיכירות אבל בשביעית אפילו הוי שכר שביעית מאי איכפת לן וכי בשביעית אסור פרקמטיא דנאסר שכר שביעית דהא דאמרין לאכלה ולא לשמורה הוא רק בפירות שביעית אבל לא בשאר דברים ע"כ דבריו תמוהין לי להחיר ע"י שיכירות בהבלעה ולאסור שיכירות בלא הבלעה, אלא תרומיהו לר"ך לאסור משום שביתת שדה אבל אם הפקיר בפני שלשה או גם בהמה בשבת שרי ולית ביה משום שביתת בהמתו אם בשרה לית ביה משום שביתת שדה, וכה"ג מלינו בירושלמי (פ"ט משביעית) ר' יוחנן הוי ליה עובדא שהיה זמן לבער פירות שביעית אחא שאל לר' יאשיהו א"ל חמי תלת רחמין ואפקר קדמיהון. הרי מלינו ענה זו לענן פירות שביעית כן לדודן גבי קרקע עומה, ואולי ע"י הדחק יכול הישראל לבדו לעשות המלאכה בהשדה כמו דאמרין בסנהדרין (דכ"ו) אגוסטין אני ופרש"י שכיר בשדה עו"ג הרי דאם השדה אין בה דין שביעית יכול גם הישראל עצמו לעסוק בה, ואפילו התום' שהקשו עליו מהא דאין עוררין עם העו"ג בשביעית ראינו הרבה מפרשין קושיא התום' משום דרב סבר בברכות (דל"ז) קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא יסבור דשביעית בזה"ז דאורייתא אבל אי שביעית בזה"ז דרבנן מותר לעשות עם עו"ג בשדה ואולי כמ"כ בשדה הפקר, ואיני אומר כן להלכה רק לתפוס את הרע במיעוטו, בשב וכו' יזכנו למנות שמעין ויזכנו לראות בנחת ליון, בשב ה' שבות עמו :

לכבוד הרב וכו' מוהר"ר יודל לובעצקי מו"ץ בק"ק פאריז .

**ע"ד** שנת השביעית כבר הורו והוגו מלב דעות המחפשים קולות עפ"י ראשית דעתם שהחליטו דשביעית בזה"ז דרבנן, ולזה היסוד הוסיפו דברים, אבל אינן לא כן דעתי כי דעת הרמב"ם ברור אלני שהוא ס"ל שביעית אסור בעבודה מה"ת דלא כאב"י במו"ק והכי פשט בדברי מרן הכ"מ (ספ"א מה' תרומות) וכ"כ בפשיטות הגאון שאגת אריה החדשות בק"ן עבודת קרקע (ס"טו), והוכחתי עוד דרש"י פסק הכי דלפנינו אינן דאורייתא בקדושתן (דל"ח) בזמן שאי אדם משמט קרקע במדבר ולאחר כעלו היינו כאב"י במו"ק, והתום' הביאו פרש"י במדבר דליכא חרישה וזריעה, מבואר הא זולת זה אין זמן שאי אחת משמט קרקע ודלא כאב"י, והדברים לריכים ביאור מנ"ל לרבותינו ז"ל דלא כאב"י :

**ד**ן אחת בירושלמי שביעית (ספ"ט) אינן דשביעית בזה"ז דרבנן וכן בעוד יזיזה מקומות, אבל זה אינן אלא בפירות שביעית דמה"ת מזה להפקיר כמ"כ הרמב"ם (בפ"ד מה' שביעית ויזבל) מדכתיב והשביעית תשמטנה ונטעתה וזהו ג"כ בכלל שמטת דבזמן שאין יזבל אין שמטת אבל עבודת השדה אינן בכלל שמטת דעת הרמב"ם, ומעולם לא נמלא חסודים על השביעית אלא בקדושת פירות שביעית ולא בעבודה ובסנהדרין (דכ"ו) ראה ר"ל חורש שביעית אמר כהן וחרש, ולא עלה ע"ד לומר שהאיש היה חסוד, אלא כהן משום שמהם מקילים בקדושה, ועוד רבה בזה אלני דברים, ובעיקר הענין בשעה שהיו כל ישראל על אדמתם היה הדבר קשה יותר לקיים מאשר עתה ובכ"ז לא נקראו שומרי שביעית גבורי כח עושי דברו במדרש רבה ותנחומא ריש פ' ויקרא אלא על הפקר פירות ולא על מניעת זריעה כי לנו לדעת ולהחמין כי בזה תלוי יסוד הארץ כמבואר בתורה . ונפלא ממני על מע"כ ר"י היודע ומשכיל על רוח אנשי ליטא ואגפיה כי עיקר שמהם מנדבים על יסוד הארץ אינו בשביל להחיות אלה סך אנשים כי אם להושיב נשמות ארצנו הקדושה וגם זה לא להושיב מחח פלישתנא כי אם קדושת א"י ואם לא יקיים קדושת הארץ כראוי יסלקו

אין קנין לעו"ג להפקיע מתו"מ מכ"מ יכול להפקיע משביעית דקרא כתיב והיתה שבת הארץ לכם ולא לעו"ג והוא מספר פ' בבר (פ"א פיסקא ו') לכם ולא לאחרים ולמד מרן הכ"מ דה"ה בזה דכתיב והיתה שבת הארץ דחל קדושת שביעית על הארץ היינו בקרקע שלכם ולא לאחרים דעו"ג שזרע בשדהו בא"י לא חל קדושת שביעית ולא כפירות קרבן אהרן שם כאשר האריך בזה הגאון בעל פאת השלחן וכתב שכן המנהג בלר"ך ישראל שאין נוהג שביעית בשל עו"ג והתום' במנחות (דפ"ד) כתבו בחירוק אחד ד"ל קלידך וטירך דירך אין דהקדש לא, ואפילו להמל"מ שהביא תוספתא וירושלמי דעל הקדש חל קדושת שביעית מקרא דושבתה הארץ שבת לה' מכ"מ משמע דאי לאו קרא דלה' לא היתה נוהגת בהקדש ע"כ מוכרחים אנו לומר דהיינו ממעטין מקרא והיתה שבת הארץ לכם וכמו דממעטין הקדש לולא הקרא דלה', ממעטין נמי גבי עו"ג כמו גבי חמץ דכתיב לא יראה לך שלך א"א רואה אבל אחת רואה של אחרים ושל גבוה ולפמש"כ התום' בפסחים (ד"ד) ר"ה מדאורייתא בביטול בעלמא סגי מטעם דמאחר שביטולן הוי הפקר ומותר מדאמרין אבל אחת רואה של אחרים ושל גבוה, הרי היכי דממעטין אחרים וגבוה ממעטין נמי הפקר, וכן משמע בתום' סוכה (דל"א) ר"ה באשרה של משה שכתב כגון שהגביה על מנח שלא לקנות לולב ביו"ט שני, הרי דס"ל להתום' דלולב של הפקר אם הגביה ע"מ שלא לזכות אינו יולא ביו"ט ראשון דלא חשיב לכם וע' כפ"ת שם שגדחק בזה דלמא לכם רק למעושי גזל משום דיש לו בעלים אבל הפקר דאין לו בעלים לא, הא מיהא דס"ל להתום' דמשמעות דלכם שיהיה שלו וממעט קרא אפילו של הפקר א"כ לפ"י הכא דכתיב נמי והיתה שבת הארץ לכם לאכלה דחל קדושת שביעית על הארץ לכם ולא לאחרים א"כ בקרקע דהפקירא אין לר"ך לחול קדושת שביעית דלא הוי לכם כמו לולב וחמץ לדעת התום' וזה דאמרין בנדרים (מ"ב) ארעא נמי אפקרא הרי דבלא"ה קרקע בשביעית הפקרא התם שאני דרק לזורך אכילה אפקרא אבל גוף הקרקע אינו הפקר ושפיר נוכל לומר דבקרקע דהפקרא לא יהיה נוהג בו קדושת שביעית וכמו קרקע של עו"ג וקרקע של הקדש אי לא הוי מרבינן ליה מן לה', וא"כ הלא יכולים אחינו בעל הנחלות להפקיר את אחוזתם בפני שלשה דהוי הפקר לכ"ע כמו דמלינו בשו"ע א"ח (ס' רמ"ו) אם השכיר או השאיל בהמה לעו"ג והתנה עמו שיחזיר לו ליום השבת ושוב לא החזיר לו דיכול להפקיר ואינו עובר ולדעת הרבה פוסקים מותר להשכיר לכתחלה על דעת זה שיפקיר א"כ יפקירו את נחלתם והאדמה לא תשם, וא"כ על ידי פועלים עו"ג לפ"י נראה לכאורה דבדאי שרי דהא עו"ג אינו מזוהה עם מלאכת שביעית והשדה נמי לאו דישאל הוא אלא דהפקירא ואין בה משום שביתת שדה, וראיתי בס' מהר"ט ח"ב (ס' כ"ב) שכתב לענין שיכירות בהמות לעו"ג לחרוש בשביעית לא חייבי לן דשרי כי חייבי לן אם מותר להשכיר שדהו לעו"ג בלא טעמא דארנוגא, ונראה דבהבלעה שרי ואעפ"י שבשנה שביעית עומה לא שייך הבלעה מ"מ כשהשכיר לו לשבע שנים בשבע מאות זה שרי ולא דמי למשכיר תנור ורחים שלוקח ריוח יום יום, דהכא כיון שהשכיר לו שנים מרובות אם שכיר חד שחא משלם במיטבא דאורחא דמילתא הוא שאינה זורעה שנה אחר שנה שחא תכחש אלא כאותה ששנינו הופך שער שתי שורות לכאן וזורע את הבור נמלא שששהו נוטל שכר שדהו לא שכר שביעית הוא נוטל אלא שכר שאר השנים, וכן מלאחי לאבא מארי שהחיר להשכיר שדהו ובהבלעה ע"י שנים אחרים ע"י :

**ונפלא** עלינו הפלא ופלא בתלמוד חדר הארץ משכחת לה להשכיר לעו"ג בא"י, הא קי"ל דאסור להשכיר

לעו"ג מדרבנן גזירה אמו מכירה ועוד שמפקיע ממעט והוא הלכה פסוקה ביו"ד (ס' קנ"א סעיף ח'), שנית כמו דאסור להשאיל או להשכיר בהמה לעו"ג בשבת משום דאדם מזוהה על שביעית בהמתו כן אסור להשכיר שדהו לעו"ג בשביעית משום דאדם מזוהה על שביעית שדהו בשביעית, דכן אמרין במס' ע"י (דט"ו) א"ר מי דמי החם אין אדם מזוהה על שביעית בהמתו בשביעית הכא אדם מזוהה על שביעית בהמתו בשבת א"ל אביי וכל היכא דאדם מזוהה אסור והרי שדה דאדם מזוהה על שביעית שדהו בשביעית ותנן כו'

דהוי ס'ס, דאפילו ודאי קן ג"כ אינו אלא ספק טריפה, אלא הא דחייש מר משיס שנשתהה, וחוששין אפילו לקנה רחב כספק הפ"מ, באמת יש מקום לחלוק ולומר דאע"ג דנקטינן חוששין שמה דבריא ונתרפא מ"מ לנקב גדול אין חוששין שמה נתרפא, ואח"כ ראיתי שהתב"ש (סי' נ"א) כתב כן, והוא דעת הפר"ח, אלא שמ"מ החמיר התב"ש והכל לפי ראות עיני המורה:

**מה** שנתקשה מע"ל סי' על הפ"מ הנ"ל ממה שכ' (בס"מ מ"ח בש"ד סי' ט) שאין חוששין שמה דבריא בהמס כמו בושט וכו', טעה בכוונה, דהמס בהמס אין חוששין לנקב כלל, ולא מחזיקין איסורא, משא"כ בושט חיישין מטעם שביארו. וכן בקוק שנמלא בחלל הגוף כמבואר בגמ' שיש לחוש לזה לניקב, אלא לענין אי מהני בדיקה להא העלה הפ"מ דבזמן מרובה יש לחוש שמה נתרפא, ומה שהקשה מע"ל מהא דריאה למאי נלך מע"כ לפסק הש"ך הא דינא דגמ' הוא בריאה שבדקין בגמלא בו מחט, ומקשה לשיטת הש"ע והרמב"ם דחוששין שמה דבריא ונתרפא, ואח"כ בדיקה דריאה מאי מהניא, ובאמת זו היא קושיה הרשב"א והפר"ח (סי' ל"ג) על הרמב"ם ז"ל שפסק חוששין שמה נתרפא, והישב ג"כ ידוע, דבריא אי עלה קרום על המכה היה סירכא כידוע, ואין לחוש אלא שמה עדיין לא עלה קרום ולזה מהני בדיקה, משא"כ בשאר אברים:

**מה** שרצה להורות בעירה מקדירה בשר ב"י על כלי חלב ב"י, לפי שאין מבשלין בשר כי אם לערך רבע מהקדירה וג' חלקים תבשיל, ואח"כ הרי יש בירקות שבשלין אח"כ בראתה קדירה ששים נגד רבע דופן הקדירה שבלע מבשר ואח"כ מותר הכלי חלב, הן הוראה זו לאו חדתא היא, וכבר הורה כן בעל פתחי תשובה (סי' ז"ה) לענין קף שהגיס קדירה של שעורים שיש בה חמאה א' מארבעים, ואח"כ נתבשר הכף בקדירה ש"ב, שא"ל ששים אלא נגד חלק א' מארבעים של הכף, וסמך ענינו על דברי הט"ז (סי' ז"ב) והוא ממשנה בתמורה פ"א אין המדומע מדמע אלא עפ"י חשבון, ואין המחמץ מחמץ אלא עפ"י חשבון. והשיג בזה על הגאון פני אריה, ולכאורה הוראה זו מוכרחת, אבל לא שמעתי מורין כן, ומעשים בכל יום ומתפרסגין, וכד דייקת לא טב הורה דהא ודאי אם נפל חתיכה של אותן שעורים שיש בה חמאה הבלולה בכל הקדירה, א"ל ששים נגד כל השעורים, אלא על א' מארבעים של אותה חתיכה, שהרי החמאה נבלל בכל הקדירה של שעורים בשוה, ואח"כ אין בראתה חתיכה אלא א' מארבעים של החמאה, אבל הכף הבלוע מהחמאה ומהשעורים אין הבליעה בשוה דאין כל הדברים מבליעים בשוה, והרי החוש יעיד שאם יבשל חמאה לחוד, ויבשל שעורים לחוד, לא יהא דומה בלוע דקדירה של החמאה לבלוע דקדירה של השעורים, דשמוניות מפעפע ומבלע ביותר, ואח"כ אין בלע החמאה יותר משעורים, וכיון שאין ידוע כמה בלע חס ברור, וממילא גזרו על כל שני מינים המפליטים בקדירה כמו כן, כמו שגזרו דכל דבר לריך ששים, אפילו מינים שאין נותנים טעם בפחות מששים, וע' הע"ש (סי' כ"ד אות ט'), ואינו דומה להוראת הט"ז שנפל חלב מעורב עם מים על קדירה של בשר, ודאי אין לריך ששים נגד המים אלא נגד כל החלב שיש בטיפה המעורבת ההיא, והרי ברור שהחלב נתרפא במים בשוה בכל הקדירה של חלב, ויודעים אנו לשער בזה הטיפה כמה חלב היה בו, ומעשה בענין הוראת כח"ל סי' יבין ג"כ שאינו דומה בליעת הקדירה מהמים לבליעתה מן הבשר ודאי שמוניות הבשר הבליעו יותר מלפי ערך הרפצ וא"כ לריך ששים כאשר היהיה כולה בשר, והכי נהוג:

נפתלי צבי יהודא ברלין.

יסלקו ידי הנותנים לגמרי ולא יוסיפו להיות גורמים מזוה זו בעצירה וגם הכל יודעים ויול קרי בי רב הוא אפילו בקרב חכמי אור"ע דשנה שביעית בקרב ישראל שבת לה', וכבר נודע כי הבארוך הנדיב שליט"א, לא תקצר ידו להחיות את אנשים ההלויים בה, ואחיו שמחים שזכו לשמוע כי נתקיימה תחלת קדושת הארץ על ידם, ויותר מאשר הגני חושש להרבן הישוב ראוי לחוש יותר לאנשי המושבות שלא ילכו בטל כל השנה ולא יגיעו ח"ו לבטלה המזיאה לירי שעמוס ועצירה ח"ו. ולזה עלינו לשים לב כאשר הודעתי להגבאים המשתתפים עמדי במזוה זו אבל להחיר עבורה ח"ו אינו עולה ע"ד בשום אופן, דברי הדו"ש:

כבוד הרב הגאון וכו' אב"ד דק"ק נויארק.

**ע"ד** מסחר האתרוגים בשנה זו שהיא שנת שביעית אין דעתנו נוחה כלל, ועוד בשני שביעיות שעברו בעוד לא היה פרי אילנות ביד ישראל היה לי דו"ד את הגאון מהר"ש סאלאנט ז"י אך להשתמש באתרוג מאה"ק, כי לפי דעת הרמב"ם (פ"א מהל' תרומות) דק"ל קדושה שניה קדושה לעמיד לבא ואח"כ הא דתרומות ומעשרות כמו חלה היו דרבנן מבוס דבעינן ביאת כולכם אבל שביעית הוא מדאורייתא כמש"כ הכ"מ שם ואח"כ ק"ל אין קנין לעו"ג בא"י ופירות יש להן קדושת שביעית ואסור להוילין מא"ל ואסור לסחור בהם ואסור ליתן דמי אתרוג למי שלא שמר אח המצות לאכלן בקדושת שביעית כדאיתא בסוכה (דל"ט) וע"כ כאשר כבר הוילאו סחרי אתרוגים מא"י השתדלתי שישלחו לי אתרוג באופן שאשלם דמיו אחר החג ותיקף אחר החג לוי' לטון את האתרוג ולהכיל בקדושת שביעית ואח"כ שלחתי את המעות ושבו אינו חל קדושת הפירות כדאיתא בע"ז (דס"ב), כ"ז היה אז ועתה שהאתרוגים המה פירות שביד ישראל ודאי עלינו להנהיג בהם קדושה שלא להוילאם לחו"ל ואין לנו לעשות בהם הסחורה ואף ע"ג שהתירו הגאונים העבודה מרוב דוחק ושלא מדעתי ורלוני כלל, מ"מ קדושת שביעית נוהג בם, ועלינו המשתדלים להקים ישוב א"י עלינו לשמור קדושתה, וה' יהיה עמנו ויגיה חשכנו ויעמיטנו על קרן אורה, ולשוב למצות קדושת הארץ ומעשרות וכל פרטי הקדושה במהרה, ונודה לה' חסדו ואמונתו לבית ישראל בגבורה:

יירוי נפתלי צבי יהודא ברלין.

להרב וכו' מו"ה משה שלמה אבר"ק איליא שנת תרל"ג.

**ע"ד** השור שנמלא נקב בבשר החופה את רוב הכרם ולא היה כשעור סלע, אלא שהיה ספק אם היה ע"י נגיחת קרן או שנגף ע"י קוק, ואח"כ לבדוק אברים פנימים, והטריף מר משום דבמ"ז (סי' נ"א סק"ג) כ' דאם נשתהה זמן מה א"א לבדוק אפילו קנה רחב משום שמה קרום עלה, הגה באם היה העור של השור בשלימות פשיטא דכשר, ואין לנו לחוש כלל, אלא תולין ע"י נקב ע"י חולי, כהסכמת התב"ש והביאו השפתי דעת (סי' מ"ט), אבל אם ניכר שהיה ע"י נגיחת או קוק, כגון שהיה העור נקדע וספק כמה, ידוע בתולין (נ"ג ב') ספק קניא ספק שונרא אימר קניא מחיה, ה"ג אימר ע"י קרן ואין לחוש לנקבים דקים ומכש"כ הכא